Микола Семенюк

Т. Шевченко і Житомирщина

МИКОЛА СЕМЕНЮК

Т. ШЕВЧЕНКО і ЖИТОМИРЩИНА

Науковій бібліотеці ім. В. Короленка
м. Харкова від автора.
16.07.2007р.
М. Семенюк

Харків
2007
«МАЙДАН»

Т37147
Харківська державна
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В.Г.Короленка
№К2-127626

ББК 84.4 УКР6-РОС
Ш37

Художник Микола Таможников.
Літературне редагування Анатолія Перерви.

Ш37 Т. Шевченко і Житомирщина/Упорядник, автор передмови і приміток Микола Семенюк — Харьков: Майдан, 2007. — 132 с.

ISBN 978-966-372-111-8

© Семенюк М., упорядник, автор передмови і приміток, 2007

ПЕРЕДМОВА

Життя і творчість Т.Г. Шевченка — приклад громадянської поведінки, гідний наслідування в будь-який період нашого життя, зокрема і тепер, в період побудови незалежної України. Саме за роки цієї побудови авторитет Т. Шевченка виріс серед усього українського народу.

Багато слів уже сказано, а ще більше буде сказано про видатного українського поета Тараса Шевченка. Життєвий подвиг Шевченка, його світогляд і творчість досліджувало не одне покоління вчених чи просто людей, для яких його поезія стала змістом життя.

Досліджувалась і буде досліджуватись його творчість, відшукуватимуться нові характеристики його персонажів, розглядатиметься феномен митця. І тільки тоді прийде до нас усвідомлення величі Шевченка і його значущості як в долі України, так і в особистому житті кожного українця, коли ми відкинемо пута чужомовності і всі заговоримо рідною, материнською мовою. А доки ми соромитимемось рідної мови, доти і сприйматимемо Т.Г. Шевченка тільки як видатного поета.

Отже, шлях до величі Шевченка лежить через усвідомлення нашої національної природи, нашого світосприйняття, нашого минулого і сучасного, адже великий Кобзар символізує душу українського народу і його гідність. Глибоко національний поет, він у всіх своїх творах ставив і загальнолюдські проблеми. Ось чому для України він став пророком, і ось чому стежка до його творчості ніколи не заросте. І тому, наші письменники і шевченкознавці досліджують і висвітлюють

перебування Тараса Григоровича в різних місцях України, в кожній області, місті чи селищі.

Кожна область України вносить свій вклад в дослідження життєвого шляху нашого ґенія і пророка Тараса Шевченка, у вшанування його пам'яті, яка втілюється в назвах вулиць, парків, майданів, будинків культури та в спорудження йому пам'ятників.

Житомирщина має свій гідний внесок в цю справу, про що і піде мова в цій книжці. У ній узагальнено праці дослідників про перебування Тараса Шевченка на Житомирщині та показано, як його шанували і шанують тут, що прагнення про увічнення пам'яті великого Кобзаря не припинялося ніколи.

Житомирщина — мій рідний край!

Великий патріот України Іван Огієнко, котрий вимушено опинився далеко від рідного краю, писав: «Блаженна людина, що любить свій край. Народ, що легко кидає своє і пристає до чужого, ніколи сильним не буде».

Немає в людини нічого милішого за свою Батьківщину, за свою рідну землю. Де хто народився, де минуло його дитинство, до тієї землі прив'язується він душею своєю на все життя.

Наш народ живе на рідній землі, і цю рідну землю ми зобов'язані любити всією душею й берегти її всіма силами. Бо рідна земля — це те найкраще й наймиліше, що тільки має окрема людина чи окремий народ.

Загальновідомо: щоб любити свій край, його потрібно добре знати. Його історію, традиції, звичаї, його видатних синів і дочок. З цього приводу актуально звучать слова нашого земляка, поета-академіка М.Т. Рильського, який застерігав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього. Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не годен пошани».

Наша мала Батьківщина — це Житомирщина, яка об'єднує всіх, хто тут народився чи присвятив їй більшу частину свого життя. Вона має багатовікову і героїчну історію, корені якої заглиблені в сиву давнину. Територія області була заселена древніми східно-слов'янськими племенами: північ — древлянами, центральна частина й південь — полянами. Це була земля, оспівана в багатьох літописах, легендарне минуле та побут яких відтворила ще «Повість минулих літ».

Перші міста, що виникли на древлянській землі, відомі ще з VIII—XII століть. Так, під 706 роком літопис згадує Іскоростень — столицю древлянських князів (сучасний Коростень); під 977 роком — Вручий, столицю — древлянського князя Олега — брата Володимира Великого

(сучасний Овруч); під 1150 роком — Ушеськ (сучасний Ушомир); під 1151 роком — Мичеськ (сучасний Радомишль); під 1257 роком — Зв'ягель (сучасний Новоград-Волинський); під 1499 роком — Хміничі, яке було центром одного з древлянських племен — мінчан (сучасний Коростишів). Багатовікову історію мають такі міста як Брусилів, Олевськ, Бердичів і багато інших міст і сіл Житомирщини.

Житомир належить до найдавніших історичних і культурних міст нашої держави і є центром Житомирської області. У Житомирській області є багато пам'яток природи, археології, історії і культури, визначних і пам'ятних місць, пов'язаних з різними історичними подіями.

Тож чи міг цей край Волині і Поділля залишитись без уваги дослідників. Участь в такому дослідженні взяв і Тарас Григорович Шевченко, який у жовтні 1846 року одержав розпорядження виїхати у різні місця Київської, Подільської та Волинської губерній для запису народних переказів, оповідей і пісень, для збирання відомостей про могили й урочища, опису визначних монументальних пам'яток і стародавніх будівель та виявлення і придбання різних історичних документів.

Т. Шевченко на Житомирщині

У центрі України, на межі лісостепу і Полісся, на крутих берегах притоки Дніпра — Тетерева і річки Кам'янки вже 11 століть стоїть давнє українське місто з ім'ям дивним і неповторним, що увібрало два найдорожчих для нас поняття — «жито» і «мир». Це місто — Житомир.

Заснування міста сягає у сиву давнину й оповите леґендами. За однією з них місто засноване у 884 році. І було це так. Наприкінці IX століття, коли один з перших князів Рюриковичів — Олег, названий Віщим, — убив

київських правителів Аскольда та Діра, їхній дружинник Житомир утік зі своєю дружиною у віковічні ліси, де річка Кам'янка впадає в Тетерів, і на скелястому пагорбі збудував фортецю з поселенням, яке стало називатися ім'ям засновника. (Це твердження відомого краєзнавця, кандидата географічних наук Миколи Костриці).

Цікавою сторінкою в житті нашого краю, і, зокрема, Житомира був приїзд сюди у жовтні 1846 року Тараса Григоровича Шевченка. Відомо, що перебування Т.Г. Шевченка на Волині, до складу якої входила територія нинішньої Житомирської області, було зумовлене його участю в роботі Тимчасової комісії з дослідження стародавніх актів, а потім і в Археографічній комісії з вивчення пам'яток старовини. Саме завдяки участі в ній, доля привела поета в правобережну Україну.

Розпорядження виїхати на Київщину, Поділля і Волинь було підготовлене Археографічною комісією і скріплене підписом київського генерал-губернатора Д. Бібікова 21 вересня 1846 року. Одночасно волинський та подільський цивільні губернатори отримали циркуляри — розпорядження про всіляке сприяння Шевченкові у виконанні покладених на нього обов'язків. Листи з проханням надати дослідникові допомогу при огляді церков та монастирів надійшли до подільського архієпископа Арсенія та волинського архієпископа Никанора. Одержавши необхідні документи і свою місячну платню в Археографічній комісії, Шевченко виїхав до Кам'янця-Подільського. А поетові дуже хотілося побувати на землях, що межували з бунтівною Галичиною, в губерніях, де селянство, затамувавши подих, прислухалося до гомону народного обурення у сусідньому краї, яке котилося звідти ще з весни і так перелякало царя, що він навіть увів у цих прикордонних губерніях воєнний стан.

Про найзручніший і найкоротший шлях з Києва до Кам'янця-Подільського можна судити за згадкою про

нього в «Прогулке с удовольствием и не без морали». І як свідчить поштовий дорожник того часу, маршрут подорожі пролягав так: Віта—Васильків—Біла Церква—Сквира—Липовець—Брацлав—Могилів-Подільський—Яришів—Курилівці—Летіївці—Сцибори—Рахновецька. За якихось три доби поет проїхав поштовим шляхом 487 верст. До Кам'янця-Подільського Шевченко прибув у п'ятницю, 27 вересня.

У Кам'янці-Подільському Шевченко прожив не більше тижня. 3 жовтня, в четвер Тарас Григорович попрямував до Житомира, аби далі подорожувати по Волині.

Поет дістався Житомира в суботу, 5 жовтня. По Житомирському поштовому тракту Шевченко проїхав на перекладних 276 верст. Одна за одною минали поштові станції, найпримітнішими і найцікавішими поетові на цьому шляху були Проскурів, Меджибіж, Летичів, Хмільник, Бердичів і Кодня. Майже всі вони були причетними до подій народно-визвольної війни 1648—1654 років, до боротьби українського народу проти польсько-шляхетських поневолювачів, до гайдамацьких повстань, до подвигів Кармалюка.

Предостанньою перед Житомиром поштовою станцією було повітове містечко Бердичів. Тут поет змалював історичні пам'ятники, записав декілька народних пісень.

Бачили його стіни і козаки Богдана Хмельницького, а в 1703 році Семен Палій розбив тут військо польської шляхти. Під Бердичевом його заарештували. Про це Шевченко пише у поемі «Чернець». У своїх творах Т. Шевченко згадує Бердичів чотири рази, це дає підстави вважати, що поет добре ознайомився з життям міста, в якому перебував.

Остання на шляху до Житомира станція Кодня — одне із скорботних пам'ятних місць Коліївщини. Після придушення повстання сюди звозили гайдамаків, тут їх допитували, катували, судили і люто карали. Підвали

фортеці, де піддавали повстанців страшним тортурам, поет міг бачити. На місці, де було страчено понад три тисячі гайдамаків, стояв тоді будинок ратуші. У народі жили спогади про той кривавий час. Народ пам'ятав святих мучеників повстанців і проклинав їхніх катів.

На честь 200-річчя народного повстання в 1968 році на околиці Кодні споруджено пам'ятний знак героям Коліївщини, оспіваних в «Гайдамаках».

Перебування Т.Г. Шевченка в Кодні на віки з'єднало сивочолу історію цього села з його іменем. Образ і заповіти Кобзаря не тільки в глибинах душ людських. Укарбовані в книгах, вони, як коштовності, зберігаються в кожній оселі, в сільській та шкільній бібліотеках.

У суботу 5 жовтня поет прибув до Житомира, що був тоді центром Волинської губернії. Наступного дня Т. Шевченко зробив візит до волинського губернатора І. Каменського і вручив пакет від генера-губернатора. Інший пакет призначався волинському архієпископу Никанору, який і було вручено 7 жовтня.

Непоказним постав Житомир перед поетом. Місто було розташоване біля злиття річок Тетерева і Кам'янки. Вода в Кам'янці була гнилою, для пиття непридатною. Мандрівники скаржилися на «наймерзеннішу бруківку» у місті, яка змушувала подорожнього підскакувати на візку. А про класичну осінню багнюку Житомира згадує Шевченко в «Прогулке с удовольствием и не без морали». Шевченко побачив Житомир невеликим, одноповерховим, невпорядкованим. Бо місто тільки «опанувало» посаду губернського центру, яким воно стало офіційно в 1804 році. В середині століття головні вулиці тільки починали забудовуватись і вимощуватись бруківкою.

Кращим готелем був заїжджий двір, де зупинявся і Шевченко. В Житомирі поет не затримувався, як тільки передав єпископу пакет № 7251, то виїхав до Почаєва, а це могло бути 10 жовтня.

Згідно поштової подорожньої маршрут такий: Житомир—Вільськ—Пулини—Соколів—Несолонь—Новоград-Волинський—Дідовичі—Корець—Острог—Дубно—Кременець—Почаїв.

Відвідав Новоград-Волинський Шевченко двічі: при поїздці в Почаїв і на зворотньому шляху. 85-верстний шлях від Житомира до Новоград-Волинського із заміною коней на поштових станціях можна подолати за день. Отож, ночував поет у Новоград-Волинському на поштовій станції (дім по вулиці Великій Корецькій, потім вулиця Леніна, нині вулиця Т. Шевченка, в районі автовокзалу).

Новоград-Волинський стоїть на лівому березі річки Случі, нижче від впадання в неї річки Смолки. Місто старовинне, колись називалося Звягелем. Вперше згадується в Іпатіївському літописі під 1257 роком, коли воно входило до складу Галицько-Волинського князівства. У 1793 році, після приєднання Волині до Росії, Звягель був перейменований на Новоград-Волинський.

Це місто було включено у Шевченківський маршрут з двох причин: по-перше — Звягель — місто древнє, має багатовікову історію (в літописі під 1257 р. згадується: «Данило город Возвяглє запалив, а людей вивід і оддав їх на поділ...») по-друге, — воно лежало на великій дорозі із Київської Русі в Західну Європу.

Ну, а Гульськ? Візитна картка цього села теж дуже цікава, бо родовідна його йде з глибини віків. Через це село проходив князь Ізяслав зі своїми полками на Київ і «в'їхав у двір Ярослава і сів за стіл батька свого і діда свого», як засвідчує літопис під 1150 роком. Це зробило б честь великому місту, а про село годі й говорити.

В Археографічній комісії, безумовно, знали літописне трактування історії Гольска (Гульська) і, треба думати, що Тарасу Шевченку було заплановано відвідати і оглянути село і околиці древньоруського городища.

В деяких творах поет описує цей край, вживаючи справжні назви міст і рік. В повісті «Варнак», наприклад

Т.Г. Шевченко пише «На гранитных берегах прекрасной реки Случи, где она, верстах в десяти выше Новограда-Волынского, извившися, подобно змии, образовала правильное кольцо версты две в поперечнике, в центре этого кольца стоят окруженные дубравою остатки огромных каменных палат. Прежде бывшее жилище одной знатной польской фамилии, а теперь жилище сов и нетопырей!..

По косогору, спускаясь к самой реке, лежит укрытое фруктовыми садами, большое село с почерневшею от времени деревянною трехглавою церковью...».

Краєзнавці дослідили, що це село Гульськ нинішнього Новоград-Волинського району. В ньому справді відбулись трагічні події, про які йдеться в повісті. Повністю відповідає опису і місцевий ландшафт.

І можна припустити, що в Гульську поет побував, коли їхав до Почаєва, тоді у нього було більше часу. До того ж поїздка до Гульська з Новограда-Волинського могла зайняти у поета всього кілька годин.

Наступним пунктом, до якого попрямував Шевченко, був Корець на відстані тридцяти верст від Новограда-Волинського. Потім булим Острог—Дубно—Кременець—Почаїв. Містечко Почаїв було кінцевим пунктом подорожі поета, завданням якого було змалювати лавру. Він навіть виконав аквареллю не три, як значилося в розпорядженні, а чотири малюнки. Ознайомився з багатою бібліотекою лаври, в архіві якої збереглося багато документів XVII століття. 20 жовтня він записав тут декілька українських народних пісень. Подорож поета по Волині наближалася до кінця. Поет встиг ще побувати і в сусідньому містечку Вишнівці, відомому визначними пам'ятками далекої старовини. Тут він малював замок, краєвиди містечка, оглянув велику замкову бібліотеку і картинну галерею.

Знайомим уже шляхом Шевченко повертався наприкінці двадцятих чисел жовтня до Києва. 25 жовтня він прибув до Житомира. Про це існує цілком певне свідчення. У «Волынских губернских ведомостях» за 2 лиситопада 1846 року, у зведенні про тих, хто приїхав до Житомира з 25 до 27 жовтня, значилось: «Співробітник Тимчасової комісії для розгляду стародавніх актів, вільний художник Шевченко».

Житомир був кінцевим пунктом подорожі поета правобережною Україною. Про це пише Шевченко в своїй повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали»: «Измеривши вдоль и поперек Волынь и Подолию и дождавшись в Житомире осенней грязи, мы возвратилися благополучно в Киев.

Из Житомира послал я пачку огородных и садовых семян Степану Осиповичу, собранных мною у волынских и подольских агрономов. А юным прекрасным друзьям моим тетрадку малороссийских песен, записанных мною от подолян и волынян».

У понеділок, 28 жовтня, Шевченко вже був у Києві, проїхавши маршрутом: Житомир—Студениця—Березівка—Радомишль—Раковичі—Рожів—Мотижин—Білгородка—Київ.

29 жовтня 1846 року поет розписався в книзі видатків Археографічної комісії про отримання місячної платні в сумі 12 карбованців 50 копійок.

Житомирські адреси Кобзаря

Вивчення літературних джерел, архівних матеріалів та документів, краєзнавчий пошук, проведений на основі публікацій «Щоденника художника А.М. Мокрицького» та хроніки поїздки Т.Г. Шевченка по Україні в 1845—1847 роках («Дума про вогонь» шевченкознавця П. Жура), засвідчують, що поет перебував в Житомирі за трьома адресами.

Автор щоденника, відомий український і російський художник, академік живопису Аполлон Миколайович Мокрицький разом з І. Сошенком ввів Шевченка до натурних класів Академії та Ермітажу, познайомив з К. Брюлловим. Брав активну участь у викупі поета з кріпацтва. У своєму щоденнику докладно описав знайомство з Шевченком та історію викупу його з кріпацтва, роль у цій справі К. Брюллова, В. Жуковського, В. Григоровича і свою власну. Т. Шевченко разом з М. Щепкіним відвідав Мокрицького у Москві і занотував це у «Щоденнику».

У 1840 році Аполлон Мокрицький перед поїздкою на навчання в Італію, півтора року мешкав у Житомирі у свого товариша, волинського поштмейстера Семена Шаржинського. Шляхом зіставлення відомих даних вдалося встановити, що поштмейстер мешкав у казенному будинку губернської пошти по Чуднівській вулиці (тепер Черняховського, 1).

С.Д. Шаржинський служив на посаді губернського поштмейстера і в 1846 році, коли Житомир відвідав Т.Г.Шевченко. За припущенням шевченкознавців, поет під час перебування в Житомирі за рекомендацією А.М. Мокрицького зустрічався з поштмейстром, користувався його послугами і не виключено, що зупинявся в Шаржинського на декілька днів. Отож перша знайдена адреса Шевченка в Житомирі — будинок поштової контори (нині вулиця Черняховського,1). На жаль, цей будинок не зберігся до наших днів, зараз на його місці кафе «Театральне».

21 вересня 1846 року «вільний художник» Т.Г. Шевченко вирушив за завданням комісії на Поділля і Волинь. Для всілякого сприяння у виконанні одержаних ним завдань на місцях у канцелярії генерал-губернатора поет отримав спеціальні пакети, підписані особисто Д. Бібіковим. І, зокрема, пакет № 7249 — волинському цивільному губернатору, пакет № 7251 — волинському архієпис-

копу. В Житомир поет прибув 5 жовтня, тут мав вручити вищезгадані пакети. Пакети Шевченко повинен був вручити особисто і він мусив побувати в будинках волинських губернатора і архієпископа. Найвірогідніше, що Шевченко вручив пакети за призначенням у понеділок 7 жовтня.

Будинок губернатора, в якому поет вручив пакет № 7249, — один із кращих на той час у місті — знаходився по Київській вулиці. На цьому місці тепер кінотеатр «Україна» (вул. Київська, 11). Це друга адреса перебування Кобзаря в Житомирі.

Будинок волинського архієпископа знаходився по Великій Бердичівській вулиці, яка була однією з головних артерій міста. Вулиця мала досить гарний вигляд і приваблювала кам'яними будівлями. Серед них — і комплекс так званого архієрейського подвір'я, де й побував з пакетом № 7251 Т.Г. Шевченко. Будівлі архієрейського подвір'я збереглися й досі.

Виконавши всі завдання, поет з Почаєва знову завітав у Житомир, оскільки шлях на Київ лежав через це місто. Прибув вдруге в Житомир не раніше 25 жовтня. Можна зробити припущення, де зупинявся поет під час свого другого перебування в Житомирі. У вже згадуваному документі консисторії перелічуються особи, які повинні були сприяти поетові в його подорожі. Серед інших осіб така вказівка була дана й «економу волинського архієрейського будинку». На архієрейському подвір'ї знаходилися кімнати для приїжджих, де, вірогідно, зупинявся поет. Отже, будівлі архієрейського подвір'я — третя житомирська адреса Т.Г. Шевченка.

А четверта зупинка поета була уже не в Житомирі, а на Житомирщині, в м. Новограді-Волинському. 10 жовтня Т.Г. Шевченко із Житомира виїхав до Почаєва. Маршрут пролягав і через Новоград-Волинський, до якого 85 верст. Цей шлях, із заміною коней на поштових станціях можна

подолати за день. Отож, ночував поет у місті на поштовій станції (дім по вулиці Великій Корецькій, в районі автовокзалу).

В резерві у поета були й інші помешкання — будинки священників: всередині фортеці над обривом цегляний будинок, двоповерховий між собором і костелом, дерев'яний, обкладений цеглою, по вулиці Садовій, нині вулиця Івана Франка. Ці будинки не збереглися. Але зупинка на ночівлю Т. Шевченка у священників малоймовірна, бо неодмінно треба було замінити коней. А це можливо тільки на поштовій станції, на Великій Корецькій, нині вул. Т. Шевченка. Будинок зберігся до наших днів.

Житомирські знайомі Кобзаря

Життєвий і творчий шлях Т.Г. Шевченка тісно пов'язаний з багатьма вихідцями із Житомирщини.

Сподвижником великого Кобзаря був Зигмунт Сераковський, який називав Шевченка «батьку мій», пересилав необхідні художнику матеріали, брав участь у продажу його картин, ділився з ним своїми поетичними спробами.

Зигмунт Гнатович — польський революційний демократ, капітан генерального штабу російської армії. З 1845 року вчився в Петербурзькому університеті, брав участь у підпільному студентському гуртку. Був заарештований та засланий солдатом до Оренбурзького корпусу, де і познайомився з Т. Шевченком. Після повернення до Петербурга 1956 р., не раз зустрічався з поетом.

Великий шанувальник творчості Шевченка Леонард Совінський, бачився з Тарасом Григоровичем на засланні. Совінський народився на Поділлі. Початкову школу Леонард закінчив у Меджиборі, а гімназію — в Житомирі. Навпроти будинку губернатора з 1831 по 1862 роки в приміщенні нинішнього готелю «Жовтень» діяла Житомирська чоловіча гімназія. Саме тут навчався відомий

польський поет Леонард Совінський, який одним з перших здійснив переклад на польську мову віршів Т.Г. Шевченка. У 1861 році він видав у Вільно книгу «Тарас Шевченко». Дослідження з додатком перекладу «Гайдамаків» містило докладний аналіз творчості Кобзаря. Наприкінці життя Совінський повернувся на Житомирщину, жив і помер у селі Стетківцях Чуднівського району.

Випускник першої чоловічої гімназії Житомира Томан Зброжек (Хома Іванович) — лікар флотського екіпажу. В 1850 році, після закінчення Київського університету, був відряджений у Севастополь. У 1953—1856 роках брав участь у Кримській війні. З червня 1857 року в Астрахані, де в серпні 1857 року з ним познайомився Шевченко. У «Щоденнику» є згадка про Зброжека і його власноручний запис (польською мовою) — привітання поетові.

У записі від 23 серпня є рядок «15 августа вечером Зброжек случайно у Сапожниковых проговорился, что я в Астрахани». 20-им серпня датований власноручний запис Зброжека в «Щоденнику» Шевченка. Переклад з польської: «Красномовство припало на долю не багатьох; мені ж, позбавленому цього божественого дару, залишається тільки мовчки дивуватися та благословляти твою творчу силу, святий народний пророче — мученику Малоросії. Твоє теперішнє перебування серед нас робить мене цілком щасливим, і хвилини єднання ніколи з моєї пам'яті не зітруться. О, стократ, стократ благословляю той дорогий день, у який небо дозволило мені особисто познайомитися з тобою, щирий і безстрашний оповіснику слова правди. Хай ще ці кілька слів нагадають тобі — поету — художникові —глибоко шануючого тебе Томаша Зброжека».

Власноручність запису Зброжека у «Щоденнику» поета дає повну підставу вважати, що, незважаючи на короткий строк знайомства, він став близькою Тарасу Григоровичу людиною.

Соратником Т.Г. Шевченка по Кирило-Мефодіївському братству був Іван Якович Посяда, тоді ще студент Київського університету, а згодом український громадський і культурний діяч, педагог. Після розгрому товариства І. Посяду заарештували й вислали під нагляд поліції до Казані. Лише через багато років він повернувся в Україну.

Десять років керував Посяда в Коростишеві учительською семінарією, він віддав усі сили першій педагогічній школі на Україні. Цей перший заклад для народних учителів став невмирущим пам'ятником українському просвітителеві, сучаснику і другу Тараса Шевченка.

Але чорна рука реакції Олександра II вирвала Посяду з семінарії, а згодом йому довелося виїхати і з України. І тільки згодом, після того як міністром народної освіти став м'який за вдачею Делянов, Посяда знов почав працювати. Його призначено директором народних училищ Воронезької губернії, а згодом переведено до Оренбурга.

Ще десять років після Коростишева працював Посяда на ниві народної освіти, але Коростишева з його чудовими краєвидами і учительської семінарії, плоду своєї праці, він не забував. Будучи вдівцем, з найменшою дочкою Катериною, названою так у пам'ять Шевченка, повернувся Посяда в Коростишів літньою людиною. Тут він і помер 24 жовтня 1894 року.

Оригінали документів з особової справи Посяди зберігаються в Житомирі у приватному архіві викладача Житомирського педагогічного інституту Є.М. Кудрицького, якому дісталися від батька М.П. Кудрицького, колишнього вчителя і директора Коростишівської учительської семінарії.

Т. Шевченко згадав Посяду в «Щоденнику» 13 вересня 1857 року.

Перехрестя долі звели у Петербурзі випускника Житомирського повітового училища Олександра Дмитровича Бланка (саме таке ім'я по-батькові після обряду вихре-

Т37'147
Житомирська державна
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В.Г.Короленка
№ К2-127626

щення у православ'я отримав Ізраїль Бланк) і молодого Тараса Шевченка, який був тоді учнем у художника В.Г. Ширяєва. Коли Т. Шевченко важко захворів, друзі порадили направити його лікування до лікарні св. Марії Магдалини, де тоді працював О.Д. Бланк терапевтом, хірургом, адміністратором. (О.Д. Бланк — батько матері В.І. Леніна). В автобіографічній повісті «Художник» Т.Г. Шевченко згадував, що хвороба тривала довго і тяжко. Вісім діб юнак був непритомним, знаходився між життям і смертю. Та молодий організм переміг хворобу. А вже через рік друзі викупили Т.Г. Шевченка з кріпацтва.

Районний центр Малин відомий як батьківщина знаменитого мандрівника і етнографа М.М. Миклухо-Маклая, де йому споруджено пам'ятник, єдиний у світі.

Від мешканців Малина можна почути багато цікавих і маловідомих історій із біографії Миклухо-Маклая. Рідний дядько мандрівника товаришував з М. Гоголем. Батько Миклухо-Маклая, був добре знайомий з творчістю Тараса Шевченка. Коли прогресивна інтеліґенція почала дбати про визволення опального поета із заслання, він вислав Тарасу Григоровичу 150 карбованців.

Так переплелися життєві шляхи великого Кобзаря з Житомирщиною та її людьми.

Зв'язки поета з Житомирщиною не припинялись до останніх днів його життя. Про це свідчить те, що в його бібліотеці в Петербурзі знаходились 4 книги, видані в Житомирі в 1860 році польською мовою. Хто їх надіслав поету? З ким Т.Г. Шевченко листувався наприкінці свого життя? На ці питання ще потрібно буде відповісти дослідникам.

Матеріали про Т.Г. Шевченка в архівах Житомира

Дуже цікавим є документ, що зберігається в державному архіві області. Це «Журнал засідань Волинської духовної консисторії» з протоколом від 15 жовтня 1846 року, який документально підтверджує перебування Тараса Григоровича на Волині і те, як відреагували місцеві офіційні особи на розпорядження генерал-губернатора.

«Слушали: Статья 24. Сданное его Высокопреосвященством в консисторию для надлежащего распоряжения отношение г. генерал-губернатора Бибикова от 21 прошлого сентября за номером 7251, коим уведомляя, что сотруднику учрежденной при нем, г. генерал-губернатора, Временной Комиссии для разбора древних актов свободному художнику поручено им собрать в Волынской губернии разные сведения о народных преданиях, рассказах и курганах, замечательных памятников древности и т.д., а также поручено побывать в Почаевской лавре и снять виды з оной и окрестности ее, просит сделать распоряжение, чтобы в г. Шевченко было со стороны духовных лиц надлежащее содействие в выполнении его поручений, в случае осмотра им каких церквей и монастырей.

Приказали: О точности исполнении присланного требования г. генерал-губернатора Бибикова послать из консистории всем монастырям, духовным правлениях и благочинным Житомирского и Кременецкого уездов, а также благочинному житомирских градских церквей, экономy Волынського архиерейского дома и благочинному кременецких градских церквей указы сего, сообщить в Волынское семинарское правление и Духовный собор Почаевской лавры».

(Житомирський обласний державний архів. ф. 1, од. 50, зб. 164).

Царська адміністрація всіляко перешкоджала вшануванню і увічненню пам'яті поета. Так у 1914 році минало 100 років з дня народження Т.Г. Шевченка. Передова громадськість готувалась до цього ювілею. У багатьох містах були створені ювілейні комісії, які планували відслужити панахиди, провести літературно-художні вечори, концерти пам'яті поета.

У фонді державного архіву Житомирської області зберігається циркуляр попечителя Київського учбового округу від 24 січня і 26 червня 1914 року, про заборону влаштовувати в учбових закладах виставки портретів Герцена, Короленка, Чернишевського, Шевченка, брати участь у святкуванні 100-річчя з дня народження поета.

Міські і земські управління, виробивши план святкування ювілею поета, планували залучити до цього заходу шкільні заклади, організувати в день ювілею роздачу учням вибраних творів поета, влаштувати публічні читання творів.

Мотивувалось це тим, що мова, якою писав Шевченко, не служить ні знаряддям, ні предметом для викладання в російській школі, а його життя і твори не містять у собі матеріалу, який відповідав би її завданням і міг би бути включеним у курс шкільного навчання.

В архіві зберігається і циркуляр «Училищного Совета Синода» від 15 лютого 1914 року про заборону в церковних школах влаштовувати заходи в пам'ять Шевченка, тому що «в літературній діяльності малоросійського поета явно проступає негативний протицерковний і антидержавний напрямок».

23 лютого 1914 року директор Бердичівського комерційного училища надіслав телеграму до київського, подільського і волинського генерал-губернатора з проханням дозволити училищу провести літературно-вокальний

вечір, присвячений пам'яті Т.Г. Шевченка. На телеграмі резолюція «Отказать».

Ці документи свідчать про те, що уряд боявся і мертвого Шевченка не менше, ніж живого поета.

Житомирщина вшановує Тараса

Жителі Житомирщини свято шанують пам'ять про великого поета. Його ім'я дороге усім поколінням житомирян.

Незважаючи на заборону про вшанування Т. Шевченка з нагоди 50-річчя з дня його смерті у 1911 році, вірші великого Кобзаря широко розповсюджувались у народі, часто переписані від руки. Портрети поета таємно зберігались в оселях та по квартирах міських мешканців.

У перші ж роки після Жовтневого перевороту на Волині теж проводиться ряд заходів щодо вшанування пам'яті поета. 20 лютого 1920 року колегія Житомирської повітової секції губнаросвіти ухвалила вшанувати пам'ять Шевченка 9 березня і запропонувала «всім школам повіту в цей день навчання не проводити, а по можливості влаштовувати виставки, концерти, вечірки з декламацією віршів Шевченка, співанням його пісень, зробити доповіді про життя і творчість поета».

Як повідомлялося в газеті «Известия» Волгубревкому від 11 березня 1920 року, згідно з рішенням губвідділу наросвіти, з нагоди шевченківської річниці в школах Житомира і навколишніх сіл влаштовувалися мітинги і літературні вечори, на яких учнів знайомили з біографією поета, роз'яснювали значення його творчості в розвитку української літератури. І це в дні, коли ще ішла громадянська війна.

З 1920 року, постановою Раднаркому України, День пам'яті Т. Шевченка оголошувався вихідним днем. У цей день, як вільний від роботи, святкувався на Україні

і в наступні роки десь приблизно років десять. На жаль, невідомо, коли він був заборонений і з якої причини. Хоча причина тут може бути одна — боротьба з «українським націоналізмом».

5 серпня 1920 року театр м. Житомира було перейменовано в Перший Волинський державний театр ім. Т.Г. Шевченка. 26 лютого 1921 року президія ВУЦВК прийняла постанову про святкування пам'яті Шевченка — день 60 роковин смерті.

По містах Житомирщини були влаштовані урочисті засідання, мітинги. В ці дні було проведено Всеукраїнський залізничний тижневик пам'яті Шевченка.

Постановою Житомирського міськвиконкому від 24 лютого 1927 року вулиці Соляна й Монастирська були об'єднані в одну, яку названо іменем Шевченка. А вулиця — це і візитна картка часу, і сторінки, по яких можна читати історію і день сьогоднішній.

Широко відзначено ювілей великого поета на Україні і, зокрема, на Житомирщині в 1939 році — у дні 125-річчя з дня народження.

Перші розвідки на тему «Шевченко і Волинь», «Шевченко і Житомирщина» почали з'являтися ще на початку 60-х років, коли йшла підготовка до відзначення 150-річчя з дня народження Кобзаря. В цій роботі помітні дослідження краєзнавців Миколи Костриці, Євгена Бондаренка, Якова Галайчука, Станіслава Пультера та доцента Житомирського педінституту ім. І. Франка Л.Т. Пивоварського. Вони звертались до архівних документів, на основі яких простежували шлях Т.Г. Шевченка на Поділля та Волинь, перебування його на Житомирщині. У 1964 році на Житомирщині був проведений огляд-конкурс сільської художньої самодіяльності, в якому брали участь всі райони області.

Заключний концерт обласного огляду-конкурсу, присвячений 150-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка, від-

бувся в квітні. Проводило конкурс Житомирське обласне (сільське) управління культури та Обласна рада профспілок.

В пресі м. Житомира та районних газетах регулярними стали статті на різні теми, присвячені Т. Шевченку, його життю і творчості.

Тільки в одній газеті «Радянська Житомирщина» у 1966 році надруковано 8 статей:

— 21 січня, А. Гончар. «Для Одеси і Мінська» (Виготовлення Коростишівським гранітним заводом деталей пам'ятника Т. Шевченку в Одесі);

— 25 лютого, М. Баранова. «Послідовниця Кобзаря» (Леся Українка і творчість Т. Шевченка);

— 10 березня, С. Пінчук. «Передзвін струн» (Т. Шевченко — перекладач «Слова о Полку Ігоревім»);

— 15 березня, М. Базилівський. «Достойте поповнення Шевченкіани» (Рецензія на книгу К. Дорошенка «Слово про великого Кобзаря»);

— 20 квітня, Я. Галайчук. «Шевченко не прощав і друзям» (Т.Г. Шевченко і художник П.І. Шлейфер);

— 9 серпня, А. Іванов. «Герої Шевченка на Житомирській сцені»;

— 12 серпня, М. Станіславський. «Від села декабристів до Тарасової гори. Дорожні нотатки»;

— 2 жовтня, Мацапура. «Перший ілюстратор творів Кобзаря (М.С. Башилов)».

Різноманітний матеріал про Т. Шевченка та його творчість друкувався і в наступні роки.

З кожним роком поповнюється монументальна шевченкіана. Нині на Житомирщині Т.Г. Шевченку споруджено 21 пам'ятник, 1 меморіальний знак і встановлено 2 меморіальні дошки. (Про це детальніше в розділі «Монументальна шевченкіана Житомирщини»).

Для спорудження пам'ятників значні кошти виділяла обласна організація Товариства охорони пам'яток історії та культури.

За радянської доби на Житомирщині іменем Кобзаря було названо дев'ять колгоспів і в семи районах області названо 8 сіл:

с. Тарасівка. Андрушівський р-н.

с. Шевченкове. Ємільчинський р-н.

с. Тарасівка. Житомирський р-н.

с. Тарасівка. Малинський р-н.

с. Шевченкове. Малинський р-н.

с. Шевченка. Романівський р-н.

с. Шевченка. Чуднівський р-н.

с. Шевченко. Володарськ-Волинський р-н.

У кожному місті і селищі Житомирщини є вулиці названі ім'ям Т. Шевченка. В багатьох із них парки, сквери, майдани, Будинки культури — носять його ім'я.

Уже багато років в області проходять літературно-мистецькі свята «В сім'ї вольній, новій». В усіх районах області, в трудових колективах, навчальних закладах широко відзначено ювілеї поета — 175-річчя і 180-річчя з дня народження. Відбулись літературно-мистецькі вечори, науково-теоретичні конференції, урочисті збори та інші заходи.

Великий літературно-мистецький вечір відбувся у 1989 році в обласному музично-драматичному театрі. Обласна організація товариства охорони пам'яток історії та культури разом з обласним відділенням Українського фонду культури, обласною організацією Спілки письменників України, науковою бібліотекою та кафедрою української літератури педінституту провели літературно-краєзнавчу конференцію «Т.Г. Шевченко і Житомирщина». Це викликало значний інтерес широкої громадськості до конференції, на який були висвітлені унікальні матеріали, мало відомі широкому загалові.

Список цих заходів можна продовжувати.

Т. Шевченко утвердив український народ, його мову і культуру. І ми не повинні цього забувати.

У нашому нинішньому духовному житті, нам треба голосу Тараса. Голосу доброго і ласкавого до людини-трудівника і голосу гнівного до тих, хто втрачає історичну пам'ять, своє первородство.

Нам треба все робити для того, щоб Шевченкове слово жило у серці кожної людини, щоб його творчість знали й шанували в кожній оселі. Треба, щоб шана ця була всенародною, втіленою у слові і музиці, граніті і бронзі. Це треба для того, щоб ми ніколи не забували «Чия правда, чия кривда і чиї ми дітим».

Постать Шевченка і його твори на сцені Житомира

З творчістю великого Кобзаря пов'язано немало цікавих сторінок театральної історії міста. Ще в XIX столітті, коли до Житомира приїздили з гастролями театральні колективи корифеїв українського театру, шевченківські образи оживали на житомирській сцені. Про виставу за п'єсою «Невольник», яку Марко Кропивницький написав на основі Шевченкової поеми, повідомлялось у статті «Сторінки музичного життя Житомирщини». Там зазначалось «...в квітні 1886 року трупа Кропивницького, яка завоювала вже всенародне визнання, приїжджає до Житомира в повному складі, з хором із 35 співаків та оркестром з 14 чоловіків». А також була надрукована рецензія на п'єсу, яка підкреслювала, що гра акторів заслуговує найвищого визнання.

У наступному році в Житомир приїздила трупа П. Саксаганського. Цей колектив поряд з музично-драматичними виставами давав хорові концерти, в яких виконувались такі монументальні твори М. Лисенка, як його кантата «Б'ють пороги» на слова Тараса Шевченка.

Звертались театральні митці в Житомирі до Кобзаревих творів і в пожовтневий час. В січні 1939 року в репер-

туарі Житомирського театру імені М. Щорса з'являється вистава «Назар Стодоля» (режисер В. Магар, художник Л. Склютковський).

Постановка «Назара Стодолі» була однією з перших на сцені новоствореного у звільненому Житомирі театру. Її було здійснено в березні 1944 року до 130-річчя поета.

Режисером цієї вистави був Ф.М. Уралов, художниками В.М. Коритко та В.В. Варжанський, музичним керівником А.Д. Остапчук, балетмейстром І.С. Пустовойтенко. Вистава, за всіма ознаками, вирішувалась у традиційному видовищному ключі, проте широко використані народні пісні й танці, як і обряд сватання, виразно підпорядковувались розкриттю драматичного конфлікту. До цього спонукала сама п'єса, і саме так її втілювали житомирські митці.

В сорокових роках Житомирський театр вперше звертається і до створення сценічного образу поета. Анонсуючи прем'єру в газеті «Радянська Житомирщина» від 5 квітня 1949 року, О.З. Корнієнко, який був у ті часи артистом і завлітом театру, зазначив, що сценічний колектив узяв до постановки другу частину драматичної трилогії Юрія Костюка, в якій автор намагається осмислити тернистий життєвий шлях поета. Цю п'єсу, що має заголовок «Слово правди», в театрі названо «Тарас Шевченко». Твір обіймає бурхливий відрізок поетового життя від початку 1846 року до арешту в квітні 1847.

Починається п'єса картиною зустрічі нового 1846 року в Переяславі на квартирі друга Шевченка лікаря Козачковського... Далі йдуть картини: на весіллі у письменника П. Куліша, зустріч з селянами-кріпаками в корчмі, арешт поета на переправі біля Києва, Шевченко на допиті у начальника третього відділу імператорської канцелярії генерал-лейтенанта Дубельта і заключна картина — зустріч нареченої Шевченка кріпосної артистки Оксани Оберемко з народом, коли її вели в кайданах з Петер-

бурга до її власника пана Білозера. Подаючи низку різноманітних, як дійсних, так і ймовірних епізодів, автор не виходить за межі драматизованої біографічної хроніки.

Роль Шевченка виконував актор високої сценічної культури, значного темпераменту й проникливого інтелекту Олександр Свінцицький.

Вистави «Назар Стодоля» і «Тарас Шевченко», поставлені в сорокових роках, започаткували Шевченкіану нинішнього Житомирського українського музично-драматичного театру імені Івана Кочерги. Згодом вона поповнилась новими постановками. Серед них «Мати —наймичка», «Петербурзька осінь» (авторська інсценіровка повісті О. Ільченка про останні роки життя Шевченка, режисер Л. Каневський, в ролі поета Петро Бойко, 1964). Однією з перших вистав, здійснених на житомирській сцені тоді молодим режисером В. Толоком була опера А. Аркаса «Катерина» (диригент Г. Оганезов, партію Катерини виконувала З. Суслова, 1969). Двічі — в 1971 та 1989 роках звертався театр до втілення музичної драми М. Кропивницького «Титарівна», написаної за мотивами однойменної поеми великого Кобзаря (композитор — О. Радченко, режисер першої постановки А. Дядюра, другої — В. Толок). Художник усіх цих постановок — І. Шевченко, який з 1951 року незмінно був головним художником мистецького колективу.

Шевченківські вистави користуються особливою любов'ю глядачів як у Житомирі, так і скрізь, де театр буває на гастролях. В рік 175-літнього ювілею Т.Г. Шевченка з прем'єрою «Титарівни» познайомились не лише житомиряни, а й глядачі Гомеля, Чернігова, Вінниці.

* * *

Україна має довгу і складну історію, сповнену найрізноманітніших подій. І невід'ємною частиною минулого і сьогодення українського народу є своєрідна і різнобарв-

на культура. Всі важливі історичні події з найдавніших часів і до сучасності знаходили своє відображення у мистецтві. Україна — пісенний край, тож, мабуть, не дивно, що її історія написана не лише словами, а й музикою.

Кочерга Іван Антонович

(6.X.1881 — 29.XII.1952)

Народився у містечку Носівка, що на Чернігівщині, в сім'ї залізничного службовця. Дитинство майбутнього драматурга пройшло у переїздах, оскільки його батько був і військовим, і будівельником, і залізничником. Після закінчення Чернігівської гімназії вступив на юридичний факультет Київського університету, який закінчив у 1903 році. Служив ревізором Контрольної палати у Чернігові. У 1914 році оселився у Житомирі, де працював юристом і журналістом.

Друкуватись Кочерга почав ще у Чернігові. З 1904 року час від часу з'являлися в місцевій газеті його статті й рецензії на театральні вистави. Сам він початком своєї літературної діяльності вважав 1910 рік, коли створив першу п'єсу — романтичну казку «Пісня в келиху». У своїй ранній творчості Кочерга йшов за своїми великими сучасниками: Лесею Українкою, І. Франком. П'єсу вперше було поставлено лише через 16 років після її написання, вже у радянські часи у 1926 році.

Ще у переджовтневі роки Кочерга створив цілу низку ліричних комедій, водевілів, одноактних п'єс і драм, написаних російською мовою. Серед них — комедія «Девушка с мышкой», «Дамский доктор» (1913), драма «Охота на единорога», комедія «Полчаса любви» (1916) тощо.

Ранні його твори пройняті вірою в красу й благородство, у щиру любов, що підносить і очищає душу людини.

Після революції, живучи у Житомирі, І. Кочерга написав такі п'єси, як «Вигнанець Вагнер» (1921), «Викуп» (1924),

«Фея гіркого мигдалю» (1925), історичну драму «Алмазне жорно» (1927), комедію «Натура й культура» (1929), драматичну поему «Свіччине весілля» (1930), п'єси «Коли сурми заграють» (1931), «Ворог на сходах» (1931), «Сонячні пороги» (1932), «Фаустина» (1932) і філософську комедію «Майстри часу» (1933), якій у 1934 році було присуджено премію за кращу п'єсу на Всесоюзному конкурсі, що відбувся в Москві.

Великий знавець театрального мистецтва, І. Кочерга невтомно популяризував у місцевій періодиці кращі твори класичної та сучасної драматургії, виступав з рецензіями на постановки театрів та на концерти різних мистецьких колективів.

За сім довоєнних років (1933—1940), Кочерга написав сім п'єс на сучасні теми та з історичного минулого України. «Підеш не вернешся» (1935), «Сусанна» (1936), «Ім'я» (1937), «Чорний вальс» (1937), «Істина» (1937), «Вибір» (1938), «Екзамен з анатомії» (1940).

В роки війни був в евакуації, редагував газету «Література і мистецтво». Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора і медалями.

Шевченкові присвятив статті «Безсмертний з народом поет» (1942), «Драматичний елемент у творчості Т.Г. Шевченка» (1949) та інші. Створив віршовану драматичну поему на п'ять дій про останні роки життя Т.Г. Шевченка — «Пророк» (1948).

Присуджена Державна премія СРСР у 1948 р. Брав активну участь у роботі Спілки письменників України. У 1950 році присвоєно почесне звання заслуженого діяча мистецтв УРСР.

В історичній драмі «Алмазне жорно» відтворив славну й трагічну сторінку з життя українського народу — гайдамацьке повстання проти польської шляхти 1768 року (Коліївщина) й жорстоку, нелюдську розправу шляхти з повсталими селянами у селі Кодні, що поблизу Житомира.

Найповніше самобутній талант Кочерги-драматурга, філософа і поета — розкрився у монументальному епічному полотні — трагедії «Ярослав Мудрий», для якої він обрав епоху, дуже мало освітлену в літературі — Київську Русь XI ст. З неперевершеною силою воскрешає драматург незабутні хвилюючі картини нашої історії, коли стародавня Київська Русь була однією з наймогутніших і найкультурніших країн Європи, коли породичатися з князем руським мали за честь королі найбільших європейських держав.

У повоєнні роки письменник створює цілу низку одноактних п'єс: «Досить простягнути руку», «Хай буде світло», «Три пари туфельок» та інші.

Творчий доробок І. Кочерги надзвичайно різноманітний. Тут і драматичні поеми, і віршовані трагедії, і комедії, і драми, і гротески, і водевілі, і високохудожні одноактівки, і цикл так званих «кооперативних» п'єс про радянське село 30-х років і перша в українській драматургії п'єса для дітей —«Чорний вальс».

Довге й славне життя прожив Іван Антонович Кочерга. Він мав щире й щедре серце, до останку віддане своєму народові, служінню улюбленому мистецтву.

* * *

Із драматичної поеми «Пророк» написаної про останні роки життя Т. Шевченка.

«Слова, які промовляє Шевченко у п'єсі...»

...То подвиг не малий —
Боротись з панством. Ось коли я сам
Знайшов собі нарешті шмат землі
Понад Дніпром, щоб оселитись там,
Або хоч вмерти на Вкраїні милій,
То наче клад — земля не йде до рук!
З усіх боків встають ворожі сили:
То грунт в опіці, то в від'їзді пан,

То землемір справляє десь весілля,
То документ важливий десь пропав, —
Так без кінця, — причина ж лиш єдина, —
Не хоче панство, щоб на Україні
Шевченко жив, возмездія пророк.

* * *

І знову та ж незамкнена тюрма,
Знов Петербург, який мене задушить
В похмурих стінах, в дощовій імлі...
А Україна, рідна, промениста,
Лишається недосяжна, як мрія.
Запретний рай, з якого знов женуть...
Та ні! Не кину, поки жив, боротись
За рідне місце над старим Дніпром!

* * *

Ну що ж... нехай... Пройшов я чесно шлях
Свого життя... тобі щоб послужити,
Народе мій, і ти, мій рідний край...
Тебе в бою не зрадив я ніколи
І знов вперед і голови не гнув.
За це мене ти щиро привітай...
Хоч перед смертю, на порозі волі
Мети своєї все ж я досягнув...
Нехай вінок мій з терном вполовину,
Я переможець... я пророк... Твій шлях,
Твоє я щастя бачу, Україно...
Воно прийде... здобуте... у боях...
Привіт, майбутнє...

Луппа Василь Агафонович

(1905—1987)

Народився в с. Харліївка Житомирської області — український режисер і актор, майстер сцени, керівник творчого колективу.

Закінчив у 1927 році Київський музично-драматичний інститут ім. М.В. Лисенка. Виховувався в родині Старицької М.М. З 1927 по 1931 роки працював у Дніпропетровському обласному музично-драматичному театрі ім. Шевченка актором і режисером. У 1931 році був організатором і керівником першого пересувного робітничо-селянського театру ім. Е. Блакитного. Був директором, головним режисером і провідним актором. З 1938 по 1971 роки — в Житомирському муздрамтеатрі ім. І. Кочерги.

Гастролював в різних країнах.

Режисерські роботи: «Маруся Богуславка», «Ой не ходи, Грицю», «Циганка Аза» Старицького, «Гріх і покаяння» Карпенка-Карого, «Так і буде» Симонова, «Блудний син» Е. Ранет, «Веселка» Зарудного, «Зачарований вітряк» Стельмаха.

Акторські роботи: Гірей («Маруся Богуславка»), Борис («Гроза» О. Островського), Михайло («Украдене щастя» І. Франка), Куліш («Тарас Шевченко» Ю. Костюка), Меценат («Оргія» Л. Українки), Іван Сірошапка («Зачарований вітряк» М. Стельмаха), та інші.

Іванченко Василь Карпович

Народився 14 жовтня 1930 року в смт. Народичі Житомирської області, — хормейстер, педагог, диригент.

Заслужений працівник культури України (1973). Закінчив Житомирське музичне училище ім. В.С. Косенка (1956). Викладач дитячої музичної школи з 1962 року в місті Коростені, художній керівник народної хорової капели Будинку культури УТОСу.

Репертуар: «Зима» В. Калініківа, «Заповіт» К. Стеценка,Т. Шевченка, «Сонце заходить» В. Іконника, Т. Шевченка, «Перша дівчина в селі» А. Кос-Анатольського, Д. Бортнянського, «Ночувала хмарка золота» П. Чайковського.

Мельничук Борис Дмитрович

Народився 30 вересня 1939 року в селі Таращанка Новоград-Волинського району Житомирської області — музикознавець, композитор, викладач музично-теоретичних дисциплін.

Заслужений діяч мистецтв України (1997). Закінчив Житомирське музичне училище ім. В.С. Косенка (1965), Донецький державний музично-педагогічний інституту по класу історії музики.

Працював оркестрантом духових інструментів на Одещині, диригентом духових оркестрів на Житомирщині, методистом обласного Будинку художньої самодіяльності профспілок і хорового товариства в Житомирі.

З 1972 року — на педагогічній роботі в Житомирському училищі культури. Автор ряду науково-методичних праць, більш як тридцяти публікацій в періодичних виданнях. Упорядкував збірник пісень «Пісня долю вишила» (1991). Підготував до друку двотомник «Народні пісні Житомирщини», збірники пісень «Думи чорної калини» та творів місцевих композиторів Миколи Гилюка, Василя Джуня, Миколи Музики.

Борис Мельничук — автор 20 інструментальних і більше ста вокальних творів: пісенна опера «Літа молодії» на вірші Т.Г. Шевченка, музика до театральних вистав «Місто на світанку» А. Арбузова та «Білі ночі» В. Панової; кантати «Академік Корольов», «Боюсь торкнутись»; балади «Балада про матір», «Лиш один зумію», «Сидять хлоп'ята», «Ти хотіла сина», «Монолог»; поеми, фантазії та інші твори великих форм. Його пісні виконують відомі артисти, вони звучать на естрадах багатьох країн.

Лауреат обласної премії імені Миколи Шпака та імені Лесі Українки, дипломант польського фестивалю «Пісні Полісся — 94».

Шевченкознавці Житомирщини

Шевченкознавство — це сукупність літературознавчих, мистецтвознавчих, мовознавчих, історичних, філософських досліджень про життя, творчість і громадську діяльність Т. Шевченка.

Шевченкознавство зародилося ще у XIX столітті, зразу після смерті Шевченка, але як окрема галузь літературознавчої науки сформувалось лише після жовтневого перевороту. За ці роки було видано тисячі книг, опубліковано багато журнальних і газетних статей, монографій з різних проблем шевченкознавства.

І чим далі підвищувався методологічний рівень шевченкознавства, значно збільшувалася кількість наукових публікацій, монографій. Створено широкий фронт досліджень поетичної, прозової і малярської спадщини Шевченка, його біографії, світогляду, історіографії тощо.

Відомі шевченкознавці України та інших країн: В. Коряк, Д. Багалій, М. Сумцов, М. Новицький, Є. Шабліовський, В. Шубравський, О. Білецький, І. Айзеншток, М. Шагінян, Є. Кирилюк, І. Пільчук, П. Жур, Л. Большаков і багато інших.

Дослідження мистецької спадщини Шевченка є окремою галуззю шевченкознавства. Багато років основна робота дослідників-мистецтвознавців полягала в збиранні відомостей про Шевченкову мистецьку спадщину, у виявленні самих творів, у їхньому початковому обліку, науковому описі тощо. Найбільший внесок в справу дослідження мистецької спадщини Шевченка, належить Володимиру Яцюку.

Особливо багато шевченківських видань вийшло у 1960—1964 роках до 100-річчя з дня смерті і 150-річчя з дня народження поета.

Свій вагомий внесок в розвиток шевченкознавства внесли і вносять письменники та наукові дослідники Житомирщини.

Огієнко Іван Іванович (Митрополит Іларіон)

(15.01.1882 р. — 29.03.1972 р.)

Український культурно-освітній і духовний діяч, вчений, письменник І.І. Огієнко народився в містечку Брусилів Коростишівського району Житомирської області.

У 1909 році закінчив Київський університет св. Володимира, де разом з дипломом про вищу освіту одержав вчену ступінь кандидата наук. З того часу Огієнко активно творив на ниві національного відродження: пише численні праці з історії української культури, підручники й посібники з української мови й літератури.

У січні 1918 року на Всеукраїнському церковному соборі в Києві в храмі св. Софії виголосив промову про «Відродження української церкви». Цього ж року І.І. Огієнку доручають відкрити український університет у Кам'янці-Подільському. Він стає його першим ректором.

У 1919—20 роках Огієнко обіймав посаду міністра освіти та віросповідань в уряді УНР.

З 1920 року І.І. Огієнко в еміграції. Спочатку в Польщі, де займався науковою діяльністю. Згодом він одержав титул митрополита. З 1947 року І. Огієнко жив в канадському місті Вінніпезі, де продовжував наукову, редакторську й видавничу діяльність. Не припиняв Огієнко й своєї духовної діяльності. В 1951 році його обрали головою української греко-православної церкви в Канаді. Помер 29 березня 1972 року у Вінніпезі.

Ім'я І.І. Огієнка та його наукова спадщина через багато років забуття повертається на батьківщину. Тепер за книжкою І.І. Огієнка «Українська культура» вчаться учні загально-освітніх шкіл України. В Україні засновано республіканську премію імені І. Огієнка, яку щорічно присуджують за видатні досягнення в галузі літератури, мистецтва, громадської діяльності.

Ім'я цієї людини належить до числа небагатьох учених-енциклопедистів, доробок якого в галузі шевченкознавства є особливо вагомим. Про Тараса Шевченка він почав писати ще в студентські роки, продовжив ці дослідження в Кам'янці-Подільському, Варшаві, Холмі, Лозані. Але переважна більшість із розпочатих у різні роки і в різних місцях праць не була закінчена через драматичні житейські ситуації, які доводилося постійно переживати політичному емігранту, колишньому професору і міністру уряду УНР.

Завершити свою багатостраждальну шевченкіану Іларіон Огієнко прагнув уже в Канаді. 100-річчя від дня смерті Кобзаря і стало якраз тим приводом, що спонукало систематизувати все написане досі, доповнити новим матеріалом і видати давно омріяну книжку з такою ж назвою — «Тарас Шевченко». Але за свого життя він так і не побачив свою збірку шевченкознавчих творів надрукованою. Вийшли друком окремими виданнями лише два дослідження.

Перший нарис цього циклу — «Шевченко на селі» було вміщено на першій сторінці часопису «Рада» ще у 1909 році у березні місяці. Протягом лютого-червня 1909 року з'явилися ще три нариси цього циклу: «Чи знають Шевченка та його твори наші селяни?» (11 березня); «Як колись читали Шевченка», (12 березня); «Що читають на селі» (9 квітня); «Українська самосвідомість наших селян» (4 червня).

У 1918 році Іван Огієнко береться за дослідження багатої, глибоко народної мови Кобзаря, що лягла в основу української літературної мови, і на базі цього дослідження запропонувати читачеві своєрідного словника для повсякчасного користування, який би так і називався «Граматично-стилістичний словник шевченкової мови». Словник повністю був закінчений у 1936 році й окремими частинами друкувався на сторінках часопису «Рідна мова»

протягом 1933—1939 років. І тільки у 1961 році книга побачила світ у Вінніпезі, вона вийшла до вшанування століттьої пам'яті з дня смерті нашого великого національного поета й борця за волю України і українського народу.

У 1954 році в журналі «Віра й Культура» друкується стаття І. Огієнка «Вираз „в Україні" Шевченка», де досліджується різниця між державницьким і територіальним значенням цього виразу. В журналі-щомісячнику «Віра й Культура» за 1961 рік з'явилася ґрунтовна монографія «Перше видання революційних віршів Тараса Шевченка».

На передювілейний період з відзначення пам'яті Тараса Шевченка припадає й написання митрополитом Іларіоном глибоко виваженого, аргументованого, перейнятого небайдужістю до порушеної проблеми дослідження «Чергові завдання шевченкознавства». Поява цієї праці була обумовлена двома причинами. По-перше, посиленням в Радянському Союзі тенденції зараховувати до спільників побудови «нового, справедливо комуністичного суспільства» Великого Кобзаря й надалі ревізувати як його біографію, так і окремі твори. По-друге, в самій діаспорі нерідко возвеличення імені Тараса відбувалося формально, за заздалегідь визначеним сценарієм, — здебільшого проведенням різноманітних просвітницьких заходів: ми ставимо повсюди Шевченкові пам'ятники, але всього його ще не знаємо й не все зробили, аби пізнати.

В Івана Огієнка є ще одне цілком новаторське дослідження, тема якого розглядалася в радянському шевченкознавстві винятково через викривлене дзеркало. Йдеться про так звані атеїстичні погляди Кобзаря, риси «войовничого атеїста», якими його наділяли ідеологи тоталітарного режиму. Нове шевченкознавче монографічне дослідження дістало назву «Релігійність Тараса Шевченка». Закінчена праця була в серпні 1961 року.

Уже хворим, незважаючи на недугу, 28 липня 1959 року він виступає зі спеціальною проповіддю «Поет на службі народові: з приводу початку всеканадської акції збору пожертв на пам'ятник Тарасові Шевченку». А 9 липня 1961 року відбулася церемонія посвячення пам'ятника представниками різних релігійних конфесій. Митрополит Іларіон відслужив повний церковний канон цієї урочистої служби.

Мрія Івана Огієнка опублікувати в одному томі з назвою «Тарас Шевченко» всі свої шевченкознавчі праці здійснилася лише в 2003 році — більш ніж через чотири десятиліття після написання цих праць і через тридцять літ після смерті автора.

І. Огієнко написав три вірші про Т. Шевченка: «Вставай, Тарасе!», «Шевченко», «Тарасове серце» (всі у 1961 р.).

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

Вставай, Тарасе, з домовини,
Могилу темну розвали,
Спасати долю України
Готові всі твої орли!
Вся Україна під панами
Конала в рабському ярмі,
Та ти явився поміж нами
Пророком Правди у пітьмі!
І ти розбив ярмо неволі,
І впала панщина й кати,
І всі лани широкополі
Віддать народу мріяв ти!..
Та знов нагнався ворог лютий
І землю з наших рук забрав,
І знову ввесь народ закутий,
Й смертельно давить знов удав...
Минула панщина жорстока,
Нова зродилася стократ,

І Україна вся широка —
Її катує «старший брат»...
Сумують знов Дніпро і кручі,
Бо все навкруг в чужих руках,
Дере враг рідне на онучі,
І сіє зраду, сіє жах...
Вставай, Тарасе, з домовини
Могилу темну розвали,
Спасати долю України
Готові лицарі — орли!

3.03.1961 р.

ТАРАСОВЕ СЕРЦЕ

1861—1961

Гаряче й глибоке Тарасове серце,
Й широке, немов синє море, —
То тихе й лагідне, як раннє озерце,
То грізнобурливе й суворе!

Тарасове серце за Долею плаче,
За щастям свойого народу, —
І лине до Неба, орел той неначе,
Щоб вимолить Нені свободу!

Тарасове серце безмежне й широке,
Гаряче, як мамине лоно, —
Народу віддасть хоч останнії соки
Й на віки-віків не схолоне...

І стогнуть із серця всі болі й печалі
Закутого в пута народу, —
Із нього виростають скельні скрижалі
На вічну й щасливу свободу!

Тарасове серце усіх охопило
Й веде на дорогу правдиву:

Знедоленим браттям вирощує крила,
І Долю віщує щасливу!

Гаряче й глибоке Тарасове серце
Й широке, немов синє море,
То тихе й лагідне, як раннє озерце,
То грізнобурливе й суворе!

23.03.1961 р.

Рильський Максим Тадейович

(19.03.1895 р. — 24.07.1964 р.)

Максим Рильський народився в селі Романівка Попільнянського району, що на Житомирщині, в сім'ї українського культурного діяча, економіста й етнографа Т.Р. Рильського.

Доля видатного поета і вченого України Максима Рильського примхлива і не завжди була прихильною до нього. З одного боку — лауреат Ленінської премії, двічі лауреат Державної (Сталінської) премії СРСР, академік, депутат Верховної Ради СРСР, численні ордени (Леніна — аж три), Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки і медалі, слава і оплески. З іншого — неокласик, що рівнозначно контрреволюціонеру, в'язень Лук'янівської тюрми, активний «український буржуазний націоналіст». Сьогодні — радість і лірика, завтра — печаль і важка дума про можливий шлях на північ...

Вина його, як і багатьох інших українських інтеліґентів, полягала в тому, що він — походженням з української родини. Українська національна ідея сформувала його і вела у творчому й громадському житті. Духовна атмосфера в родині батьків, в середовищі його друзів справила глибокий вплив на світоглядне формування майбутнього поета.

Його дитячі роки минули в с. Романівка — в дружбі з селянськими дітьми. А коли в 1908 році Максима привезли

вчитися в Київську гімназію Науменка, перших два роки він проживав у родині славетного композитора М.В. Лисенка, а потім — у сім'ї відомого етнографа О.О. Русова.

У 1907 році він почав друкувати поезії, а в 1910 році видав першу поетичну книжку «На білих островах», тоді авторові ледве виповнилося 15 років.

З 1915 року М. Рильський — студент медичного факультету Київського університету, через два роки продовжив навчання на історико-філологічному, але революція, громадянська війна змусила його перервати освіту й переїхати в село, де він вчителював у початковій школі. Усе життя він любив свою «Рожеву Романівку» — і коли вчителював у ній разом з братами, віддавши власний дім під школу, і коли з односельцями показував самодіяльні вистави української класики у старій батьковій клуні, співав щемних народних пісень разом із земляками.

Видав понад сто книжок, які перекладалися багатьма мовами народів СРСР та зарубіжних країн. Виступав як перекладач, літературознавець, фольклорист, мовознавець.

Автор книжок поезій «Під осінніми зорями», «На узліссі» (1918), «Синя далечінь» (1922), «Поеми» (1924), «Крізь бурю й сніг» (1925), «Тридцята весна» (1926), «Знак терезів» (1932), «Україна» (1938), «Світова зоря», «Слово про рідну матір», «Світла зброя» (1942), «Мандрівка в молодість», «Неопалима купина» (1944), «День ясний» (1948), «Поеми і лірика» (1951), «Квіти друзям» (1954), «На оновленій землі» (1956), «Далекі небосхили», «Голосіївська осінь» (1959), «Вогні» (1961) та багато інших. У 1983 році видано твори М. Рильського в 20-ти томах.

М. Рильський, в особі якого в золотий сплав злилися могутній поетичний талант і проникливість дослідника, як небагато хто сприйняв серцем і збагнув розумом національне і вселюдське значення подвижницького життя Шевченка і його творчості, сказав про них своє,

неповторно вагоме слово. Можна без перебільшення стверджувати, що він протягом всього життя вивчав творчість одного із своїх найдорожчих поетичних учителів, зробив значний внесок у шевченкознавство як учений, поет і перекладач.

Першим твором Рильського про Шевченка, після побіжної згадки про нього в поемі «Крізь бурю й сніг» (1923), був вірш «Пам'яті Шевченка», який вперше було надруковано в 1944 році, а написано ще у 1925 році.

Максим Рильський був членом усіх республіканських і всесоюзних комітетів, брав діяльну участь у підготовці всенародних ювілеїв ґеніального поета — 125-річчя від дня народження, 100-річчя від дня смерті, 150-річчя від дня народження, взагалі шевченківських днів, які розглядав як велику традицію. Він виступав з доповідями дослідницького характеру на ювілейних пленумах письменників, наукових конференціях та урочистих вечорах, друкував свої наукові праці й популярні статті про великого поета в різних збірниках, журналах, газетах.

Найхарактернішою рисою світогляду Шевченка Рильський справедливо вважав його дійовий патріотизм, служування батьківщині аж до самозречення. Шевченко постає в працях Рильського як найвищий взірець служіння вітчизні і людству, як критерій для оцінки діяльності інших видатних письменників.

За визначенням Рильського, Шевченко був для народу «своїм чоловіком», «міг говорити від імені свого народу так само, як народ від імені Шевченка». Він не тільки виражав погляди народу, а, як казав Рильський, мислив по-народному. Про глибокий і органічний зв'язок поезії Шевченка з народною творчістю промовляє і назва «Кобзар».

У шевченкіану Рильського слід включити такі його праці як, «Поезія Тараса Шевченка», «Поетика Шевченка» (1961), «Вечірні розмови», «Тарас Шевченко» (1962), «Пуш-

кін і Шевченко», «Великий народний поет», «Шевченко і наша сучасність», «Жіноча лірика Шевченка» (1964), «Тема Батьківщини в творчості Пушкіна, Міцкевича і Шевченка», «Заповіт», «Шевченківські дні як велика традиція», «Шевченко і Гоголь», «Книга народу», «Шевченкове нове слово».

Земляк Максима Рильського, генеральний директор Шевченківського національного заповідника у Каневі Ігор Ліховий уклав каталог «Видання» творів Тараса Шевченка у фондах Шевченківського національного заповідника», де зафіксовано, що Рильський причетний до 45-ти видань Шевченка і до 18-ти з них написав вступні статті. Він знаходив час опікуватися Шевченківським меморіалом. Стараннями Рильського заповіднику було повернуто старий чавунний хрест і червону китайку, якою була накрита домовина Шевченка.

На Міжнародній конференції у Каневі в 1961 році Максим Тадейович у своєму виступі обґрунтував значення поетичного подвигу Тараса Шевченка і наголосив на поширенні, вивченні і закріпленні української історії і культури.

Загальновизнано, що в історії світової літератури небагато було поетів, які мали б такий могутній і тривалий вплив на історію і культуру рідного народу, як вплив Шевченка. В розкритті цього впливу ґеніального поета не тільки на історію і культуру рідного народу, а й на культури багатьох народів світу, на світовий визвольний рух почесне місце посідають наукові й поетичнів твори М. Рильського.

За книжки поезій «Троянди й виноград», «Далекі небосхили» удостоєний Ленінської премії (1960); за збірки поезій «Світла зброя», «Світова зоря», «Слово про рідну матір», «Мандрівка в молодість» — Державної премії СРСР (1943); за переклад поеми А. Міцкевича «Пан Тадеуш» Державку премію СРСР присуджено вдруге (1950).

Член Спілки письменників СРСР з 1934 р.

5 березня 1964 року поет написав свій передостанній вірш «Пророк зорі», присвячений Тарасові Шевченку. А через кілька днів виступив на Шевченківській академічній сесії з доповіддю «Шевченкове нове слово». Це був його останній прилюдний виступ.

Поетична шевченкіана Максима Рильського багата й розмаїта тематично: це 18 віршів, повністю присвячених Кобзареві та його творам, та близько тридцяти згадок про нього, вкраплених у поеми й вірші.

Ось деякі із них.

ШЕВЧЕНКО

Не багряницею, не злотом —
Живою кров'ю він кипить,
Тому його людським кіотам
По віки вічні не вмістить.

Рубіни уманських пожарів
Поклали відзнак на чоло...
Ах, як далеко Костомаров,
Садок вишневий і село!

Дороги рівної не знати —
Зигзаги, хвилі, блискавки,
Та завжди: хай горять магнати!
Хай квітом квітнуть бідняки!

Людина він! Не ждіть його там,
Де ваші божества дрібні!
Усім золоченим кіотам
Він вирік несмертельне: ні!

1932 р.

НА ВІДКРИТТЯ МУЗЕЮ ШЕВЧЕНКА

Хоч би малесеньку хатину
Він мріяв мати над Дніпром,
Щоб у вечірнюю годину
Животворить своїм пером
Народну душу, закликати
Громадою обух сталить.
Та не діждавсь він тої хати,
Священний прах його лежить
На березі Дніпра-Славути.

Але воздвиг народ розкутий
Не вбогу хатку — світлий дім,
Щоб перед іменем твоїм
Чоло схилити святобливо,
Щоб діл твоїх незгасне диво
Явити світові всьому.

Минулого розбивши тьму,
Стоїть Кобзар перед очима;
Його тяжка й велична путь,
Що нам ніколи не забуть,
У даль простерлася, видима.

Так, ти живеш у наші дні,
Ти з нами в праці і в броні,
Ти з нами йдеш до сонця сходу,
Ти, правди й вольності пророк,
Приймаєш росяний вінок
Із рук свого народу.

1949 р.

* * *

Благослови той день і час,
Коли прослалась килимами
Земля, яку сходив Тапрас
Малими босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас
Дрібними росами — сльозами.

Шевчук Василь Андрійович

Народився 30 квітня 1932 року в селі Бараші Ємільчинського району Житомирської області в сім'ї селянина.

Закінчивши середню школу, 1950 року вступив на відділення української мови й літератури філологічного факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. З 1955 року працював у редакціях газети «Літературна Україна» та «Романів і повістей» видавництва «Дніпро».

У 1951 році в «Альманасі молодих» надрукував перші ліричні поезії. Тоді ж у журналі «Барвінок» — кілька дитячих віршів, що започаткували збірку «У труді зростаємо», яка вийшла 1953 року. Згодом з'явились друком поетичні книжки для дітей «Гілка яблуні» (1955), «Довгоногі косарі» (1959), «На зеленому роздолі» (1968), науково-популярний нарис «Синочок сонця» (1960), повість «Горобиної ночі» (1960), збірка оповідань «Як Андрійко біди позбувся» (1965).

У 1958 році виходить у світ збірка лірики В. Шевчука «Ходімо весну зустрічать!», потім повісті «Зелений шум» (1963), «Вітрила» (1964), «Трублять лебеді над Славутичем» (1967).

Етапною книгою для В. Шевчука став роман про Григорія Сковороду «Предтеча», який з'явився першим виданням 1969 року під назвою «Григорій Сковорода». Роман мав широкий розголос серед критики й читацької громадськості і це надихнуло автора на цілу серію

історичних та історико-біографічних творів. Так у 1972 році виходить роман «Побратими, або Пригоди двох запорожців на суходолі, в морі та під водою». У 1980 році виходить роман-дослідження В. Шевчука «Веселич», в якому подано нову концепцію прочитання перлини давньоруської літератури «Слово о полку Ігоревім». Історичну серію продовжує і коротка трилогія «Під вічним небом» (1985).

Після сучасного роману «Злам» (1982), в якому висвітлено зсередини, психологічно, труди та дні творчої інтелігенції. В. Шевчук повертається до історичної теми і пише та видає дилогію про Т.Г. Шевченка — «Син волі» (1984) й «Терновий світ» (1986). Власне, вона була почата ще двадцять років тому повістю про дитинство Кобзаря «Вітрила» й продовжена романом «Фенікс» (1988). У цих творах розповідається про весь життєвий шлях Тараса Григоровича Шевченка. У повісті «Вітрила» створив образ Шевченка-кріпака, в якого зріє протест бунтаря, показав становлення його великого таланту художника й поета.

На тлі широкої панорами суспільного руху в Росії і на Україні першої половини XIX століття автор проникливо показує боротьбу, страждання і тривоги геніального поета. У дилогії, що має назву «Син волі», зображено страдницьке життя великого Кобзаря. Роки заслання, звільнення і трудний шлях у безсмертя терновому світі самодержавства.

Василь Шевчук дослідник творчості Тараса Шевченка, літературознавець, автор багатьох праць з шевченкознавства. Дуже цікавим є дослідження Василя Андрійовича, яке викладене в статті «Чарівний сон чи факт життя?». Мова йде про одне з кохань Шевченка, якому і в науці, і в белетристиці не надавалось значення, оскільки воно ніде не зафіксоване документально, принаймні прямо, без застережень. І пов'язано це кохання із Житомирщиною, із селом де бував Т. Шевченко, це село Гульськ.

Як стверджує автор статті, в село Гульськ Шевченко не раз навідувався під час своєї подорожі восени 1846 року. Знання села, його людей, історії, що випливає з повісті «Варнак», засвідчує, що в Гульську Шевченко був не мимоїздом, а проживав, знайомився з його минулим. А це могло бути тоді, коли тут мав, як кажуть, і свій сердечний інтерес, дівчину, яку Шевченко в листі та в повісті назвав своєю нареченою.

Тож дослідникам ще належить знайти в архівах ім'я тієї дівчини, яка так дужо й надовго схвилювала буремне серце Кобзаря.

Важливою справою Шевчука є його роль в створенні Шевченківської епопеї. В. Шевчук — лауреат премії ім. Андрія Головка за 1986 рік.

Член Спілки письменників СРСР з 1955 року.

Яцюк Володимир Макарович

Володимир Яцюк народився 13 липня 1946 року у м. Романові на Житомирщині. Шевченкознавець, поет і збирач шевченкіани, заслужений діяч мистецтв України. Закінчив Київський педагогічний інститут (тепер університет ім. Драгоманова). Працював старшим науковим співробітником, завідувачем відділу, заступником генерального директора з наукової роботи Національного музею Тараса Шевченка.

Автор понад 150-ти публікацій з питань української культури. Більшість досліджень Володимира Яцюка стосуються малярства і графіки Тараса Шевченка, його іконографії та особливостей творчого процесу поета-художника. Член редакційної колегії Повного зібрання творів Тараса Шевченка у 12-ти томах та Повного зібрання творів Пантелеймона Куліша (видає Інститут Критики). Автор статей про маловідомі аспекти життя й творчості

Михайла Башилова, Якова де-Бальмена, Амвросія Ждахи, Ганни Барвінок, Пантелеймона Куліша, Опанаса Сластьона, Василя Тарновського.

Окремі видання: «Живопис — моя професія: Шевченкознавчі етюди» (1989), «Рукою власною — Тарас Шевченко» (1992), «Офорти Т. Шевченка: „Мальовнича Україна"» (1993), «Таїна Шевченкових світлин» (1998), «На спомин рідного краю: Україна в старій листівці» (2000, у співавторстві), «Малярство і графіка Тараса Шевченка: спостереження, інтерпретації» (2003), «Віч-на-віч із Шевченком: Іконографія 1838—1861 років» (2004), «Шевченківська листівка як пам'ятка історії та культури, 1890—1940» (2004).

Упорядник каталогів виставок «Філокартична шевченкіана» (1986). «Український артист — маляр Амвросій Ждаха» (1996), «Лейстровий козак та його скарбівня: Каталог виставки пам'яті видатного українського колекціонера В.В. Тарновського — молодшого» (1999), «Пантелеймон Куліш. Виставка з нагоди презентації „Повного зібрання творів"» (2006), у співаваторстві, комплекту портретів «Українські письменники XVIII—XX ст.» та збірника «Ганни Барвінок» (2001).

Виставки: «Філокартична шевченкіана: 500 давніх листівок з колекції Володимира Яцюка» (Державний музей Тараса Шевченка, Національний музей у Львові) (1994), «Історія Шевченкової могили в поштовій картці» (Музей Тараса Шевченка в Каневі, 1995), «Карби Шевченкової слави: 700 творів малої пластики з колекції Володимира Яцюка» (Національний музей у Львові, Музей Тараса Шевченка в Каневі, 1997), «Не забудьте пом'янути: шевченкіана Володимира Яцюка» (Державний музей книги і друкарства України, 1997), «Шевченківська листівка як пам'ятка історії і культури» (Державний музей Тараса Шевченка, 2000).

Артеменко Євген Григорович

Народився 3 грудня 1934 року в м. Овруч Житомирської області в сім'ї військовослужбовця. Через чотири роки сім'я переїхала в м. Городище Черкаської області, де минули його дитинство і юність.

Черкащина — батьківщина Тараса Шевченка. І саме тому атмосфера пошани й любові до великого земляка захопила Артеменка ще з малих літ. І в ті роки найзаповітнішою мрією його було хоча б побачити перше видання «Кобзаря» 1840 року.

Бажання знати про Т. Шевченка якнайбільше, спонукало його збирати матеріали про життя і творчість великого земляка та літературу з історії України. Перебуваючи в армії, це захоплення підсилилось. Коли він служив у Азербайджані, то створив гурток земляків, на зібраннях якого читали Шевченка та співали українські пісні.

Визначною подією був придбаний у Дніпропетровську «Кобзар» 1908 року. З нього й почалася книгозбірня «Кобзарів».

Значною подією була нагода придбати альманах «Ластівка» 1841 року Євгена Гребінки, та «Кобзаря» 1840 року — першого «Кобзаря» Т. Шевченка. Цей кобзар і альманах знайшли у сувої полотна за стропилами на горищі, коли робітники розбирали старовинний будинок.

Вже у 1985 році видань Кобзаря у колекції Артеменка налічувалось 115 примірників. Поряд з «Кобзарями» збирав першодруки творів Т. Шевченка у журналах і альманахах. Крім згаданої «Ластівки» — це «Хата» — 1860 р., «Записки о „Южной русі"» 1857 р., «Молодик» 1843 р., майже увесь комплект журналу «Основа» 1860—1861 р.р. та інше.

Вивчаючи щоденно такий багатющий матеріал, з'явилося прагнення поділитися знаннями з іншими. Саме тому Євген Григорович відкрив свою бібліотеку для

громадського користування. У Всесоюзному огляді кращих бібліотек, відкритих для громадського користування, книгозбірня Є. Артеменка була відзначена дипломом II ступеня. Багато людей, які люблять і цінують книгу, Шевченка, користувались його бібліотекою.

Майже 40 років збирає унікальну колекцію Артеменко. Зберегти для людей книгу, що вчить жити й боротися, виховувати національну свідомість, є одним з найбільших його скарбів. Про його колекцію писали обласні і республіканські газети, та й сам Артеменко про свою колекцію неодноразово розповідав на радіо та телебаченні.

Шевченкіана Євгена Григоровича експонувалася в Спілці письменників, Будинку вчених, в Харківському художньому музеї та Харківському літературному музеї, у парках культури та відпочинку, школах і технікумах, підприємствах. Та як ваиявилося, цього ставало мало, треба було, щоб це зібрання поширилося ще на більшу аудиторію. І випала нагода. На Батьківщині Т.Г. Шевченка у м. Черкаси з ініціативи О.М. Шарапи почав створюватися музей «Кобзаря» і Артеменко погодився передати свою книгозбірню шевченкіани, щоб вона працювала вже для більшого числа шанувальників творчості Шевченка.

Цей музей був відкритий у 1987 році, основою його стало саме зібрання Артеменка. Та впродовж ще 20-ти років Артеменко продовжував свою справу і у 2006 році передав в музей «Кобзаря» ще значну кількість матеріалів.

До цього шевченкіану Є. Артеменка бачили мешканці Києва, Канева, Черкас, Городищ.

Зібрати таку велику кількість матеріалів допомагали вчені Ю. Ранюк, І. Михайлин, В. Вишневський, О. Миронов, В. Яцюк, поети А. Перерва і В. Бойко, художники М. Молочинський, М. Таможников, В. Усолкін, харківські колекціонери та багато інших шанувальників великого Кобзаря.

Лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка

Республіканська преміяч імені Т.Г. Шевченка заснована з 20 травня 1961 року Постановою Ради Міністрів УРСР. Відповідно до нормативних документів Національна премія встановлюється для нагородження громадян за найвидатніші твори літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики, музики та кінематографії, які є вершинним духовним надбанням Українського народу, утверджують високі гуманістичні ідеали, збагачують історичну пам'ять народу, його національну свідомість і самобутність, спрямовані на державотворення і демократизацію українського суспільства.

Нагорода лауреатів Шевченківської премії відбулася вперше 9 березня 1962 року. Першими Диплом та Почесний знак лауреата отримали Павло Тичина, Олесь Гончар в галузі літератури і Платон Майборода в галузі музики. Присудження Національної премії тепер проводиться Указом Президента України щорічно 9 березня, в день народження Кобзаря. Цим не лише підсумовуються культурні здобутки року, а й віддається світла данина пам'яті геніальному українському поетові, художникові, вірному й великому навчителю всіх митців. Список Шевченківських лауреатів із року в рік поповнюється і нараховує нині понад 400 діячів літератури, мистецтва і архітектури, творчим доробком яких по праву пишається наш народ.

Є серед них і жителі Житомирської області. І ми пишаємося тим, що Національної премії України ім. Т.Г. Шевченка удостоєні одинадцять діячів літератури і мистецтва, які народились або жили і працювали на Житомирщині.

Про них мова.

Лятошинський Борис Миколайович

(3.01.1895 р. — 15.04.1968 р.)

Народився в м. Житомирі, в сім'ї педагога — видатний український композитор, педагог, диригент, заслужений діяч мистецтв України.

В дитинстві майбутній композитор вчиться грати на фортепіано, а в 1910 році починає вчитися грі на скрипці. Цього ж року він пише свої перші твори — мазурку, вальс, невеликі п'єси для фортепіано. Всі ці твори виконуються в Житомирі і привертають до себе увагу музичної громадськості.

У 1913 році Лятошинський закінчив Житомирську гімназію. Вищу освіту здобув у Києві, навчаючись одночасно на юридичному факультеті Київського університету та у Київській консерваторії під керівництвом Р. Глієра.

У 1915 році закінчує свій перший струнний квартет, який присвятив своєму вчителю Р.М. Глієру. Восени 1920 року композитор почав викладати музично-теоретичні дисципліни на факультеті Київської консерваторії. У 1935 році отримав звання професора. І до останніх днів свого життя професор Б.М. Лятошинський викладає теоретичні дисципліни у Київській консерваторії. Деякий час (в 1935—1938; 1941—1944) — професор Московської консерваторії.

Ім'я видатного українського композитора користується заслуженою популярністю не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Його творчість охоплює всі музичні жанри, музика відзначається яскравим націо-

нальним колоритом. Вона полонить своєю щирою правдивістю, неповторною мовою, глибоко індивідуальною особистістю.

Б.М. Лятошинський, як і багато інших композиторів і музикантів того часу, неодноразово виїжджав за кордон. Він пропагував там зразки сучасної української музики.

У 30-ті роки Борис Лятошинський приходить в кіно і театр. Пише музику до п'єси «Оптимістична трагедія» Вс. Вишневського, а у 1952 році до п'єси українського поета і драматурга Любомира Дмитерка «Навіки разом». У 1954 році пише музику до п'єси Лесі Українки «В пущі».

Пише музику до фільмів «Кармелюк» та «Два дні». Співпраця Бориса Лятошинського з Олександром Довженком — незабутня сторінка в творчому доробку композитора. Їхні зустрічі відіграли значну роль в житті обох митців. У 1956 році пише музику до фільму Т. Левчука «Іван Франко», у 1959 році до фільму «Григорій Сковорода» І. Кавалерідзе.

Творча спадщина Бориса Миколайовича Лятошинського складається із значної кількості творів, серед яких дві опери — «Полководець» (1968) та «Золотий обруч» (1970), п'ять симфоній, чотири симфонічні поеми, три увертюри, чотири оркестрові сюїти, фортепіанний концерт, велика кількість камерних творів, дві кантати, музика до театральних постановок і кінофільмів.

Протягом майже усього життя Борис Миколайович працював над оркестровими редакціями творів М.В. Лисенка. Так у 20-ті роки з'явилася оркестрова редакція опери Лисенка «Енеїда», у 1937 році оркестровано «Тараса Бульбу». Лятошинський оркестрував хори «Ой, нема, нема ні вітру, ні хвилі», «Наш отаман Гамалія» і кантати «На вічну пам'ять Котляревському» з величного циклу М. Лисенка — музика до «Кобзаря» Т.Г. Шевченка.

За своє життя Б.М. Лятошинський багато разів нагороджувався найрізноманітнішими нагородами —

Державна премія СРСР (1946 р., 1952 р.). Державна премія України ім. Т.Г. Шевченка (1971) — посмертно, дві Сталінських премії — перша за «Український квінтет для фортепіано та струнних інструментів» (1946), друга — за музику до кінофільму «Тарас Шевченко» (1952); ордени та медалі. Та, мабуть, найвищою нагородою все ж таки є те, що його музика звучить й понині і не лише на його Батьківщині, а й по всьому світі.

Поховано Б. Лятошинського на Байковому кладовищі в Києві.

В Житомирі — на батьківщині композитора досі живе пам'ять про Лятошинського. Його ім'ям названо вулицю в центральному районі міста, музичну школу № 1. Встановлено пам'ятник Б. Лятошинському у 1995 році, на тому місці, де стояв будинок, в якому народився видатний композитор.

Отже, Житомир пам'ятає і шанує свого земляка — одного з найяскравіших композиторів XX століття.

Земляк Василь Сидорович

(23.04.1923 р. — 17.03.1977 р.)

(Справжнє ім'я Вацлав Вацик). Народився в с. Конюшівці Липовецького району на Вінниччині в селянській родині. По батьковій лінії рід його походить із Чехії, звідки в 1874 році в Україну переселився прадід майбутнього письменника.

Навчаючись у школі Василь дуже любив читати, тоді ж написав перші свої вірші, п'єси, оповідання. Закінчивши середню школу, він вступив до Харківського авіаційного училища, мріючи стати льотчиком.

Але війна перервала навчання: вісімнадцятирічний юнак потрапив на фронт. Дуже скоро Василь став командиром партизанського взводу, а згодом кінного загону імені О. Суворова. Побачене й пережите пізніше він використав у своїх творах «Гнівний Стратіон», «Підполковник Шиманський» та в багатьох оповіданнях.

Після визволення України працював у Козятинському райвиконкомі, згодом — у радгоспі, в сільській газеті.

З 1949 по 1953 рік навчання в Житомирському сільськогосподарському інституті. Після закінчення працював у редакції газети «Радянська Житомирщина».

1963—1966 р.р. — головний редактор Київської кіностудії художніх фільмів ім. О.П. Довженка, згодом — керівник сценарної майстерні кіностудії.

Нагороджений двома орденами «Знак Пошани» та медалями.

Перші оповідання надруковані в 1945 році. Окремими виданнями вийшли повісті «Рідна сторона» (1956), «Кам'яний брід» (1957), які він присвятив темі українського повоєнного села. До літературної спадщини Земляка також відносимо повісті «Гнівний Стратіон» (1960), «Підполковник Шиманський» (1966), в яких відображена боротьба проти німецько-фашистських загарбників. Роман-дилогію «Лебедина зграя» (1971) і «Зелені млини» (1976), охоплює період від організації перших комунарських артілей до переможного завершення Великої Вітчизняної війни. Автор змальовує один із чарівних куточків української землі — Побужжя — Семиводи, де створено одну з перших комун — Вавилон. Тут і розгортаються основні події твору.

Ним написані п'єса «Президент» (1975), «Чарівний кінь» (повісті й оповідання, 1978). За сценаріями В. Земляка поставлені художні кінофільми «Люди моєї долини» (1958), «Новели красного дому» (1964), «Дочка Стратіона» (1965).

Романи «Лебедина зграя» і «Зелені млини» відзначені Державною премією України імені Т.Г. Шевченка (посмертно, 1978).

Член Спілки письменників України з 1957 р.

Помер Василь Земляк холодного березневого дня 1977 р., не встигнувши здійснити свої численні творчі задуми.

Канівець Володимир Васильович

Народився 5 жовтня 1923 року в с. Весела Долина на Полтавщині в родині хлібороба. Закінчив семирічну школу і у 1939 році переїхав на Донбас, де кілька років працював на залізниці. Учасник Великої Вітчизняної війни. У 1952 році закінчив факультет журналістики Латвійського університету. Працював у республіканській газеті «Советская молодежь», в якій і почав друкувати перші фейлетони та нариси. В наступні роки працює у редакціях різних періодичних видань Риги, Києва.

Член Спілки письменників СРСР з 1958 року.

З 1963 року живе і працює в Житомирі. З 1965 року очолював Житомирську організацію Спілки письменників України, був першим її відповідальним секретарем. Нагороджений орденом «Знак Пошани», медалями, Почесними грамотами Президії Верховної Ради УРСР. лауреат премії імені І. Котляревського.

Пише українською та російською мовами. Окремими виданнями вийшли: п'єси «После свадьбы» (1956), «Жених с орденом» (1958), «Затоплений остров» (1963);

біографічні книги «Александр Ульянов» (1961), «Кармелюк» (1965), романи «Костры в тайге» (1963), «Ульянови» (1967), «Провісники» (1976), «Ранок генія» (1979), «Земля і воля» (1982); збірки оповідань «Открытие Тофоларии» (1962), «Листи коханої» (1965); повість для дітей «Хлопчик і жар-птиця» (1968); повісті «Славний лицар» (1969), «Студент університету» (1970), «Сестра Оля» (1980). У 1981 році удостоєний премії імені Олександра Копиленка. Твори у 4-х томах (1983—1984), «Повісті про Леніна» (1982); збірки статей «Діалог» (1983); збірник п'єс «Перші барикади» (1984) та інші. Твори перекладалися мовами народів СРСР та зарубіжних країн.

За роман «Ульянови» удостоєний у 1970 році Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка. В основу роману покладено життя Олександра Ульянова від його народження до трагічної загибелі. Багато сторінок присвячено В.І. Леніну, його дружбі зі старшим братом. Продовженням роману «Ульянови» є повість «Студент університету». Тема Леніна, тема Ульянових була головною у творчості В.В. Канівця.

Максименко Микола Антонович

Народився 31 грудня 1924 року в с. Яроповичі Житомирської області. Український живописець, народний художник України з 1994 року, в цьому ж році став лауреатом Державної премії України імені Т.Г. Шевченка.

У дев'ятнадцять років добровольцем пішов на війну за визволення своєї країни від фа-

шистського рабства. В бою за Дніпро, було тяжко поранено в голову. Звільнений з лав Радянської Армії, їде до Магнітогорська, де проживали його батьки. Тут почав відвідувати художню студію відомого майстра книжкової графіки В. Дехтярьова. У цьому місті у 1947 році відбулась і перша персональна виставка молодого митця. Він відтворив індустріальні пейзажі та портрети людей Магнітогорського металургійного комбінату, а також серію «Дорогами війни» — своєрідний солдатський щоденник у малюнках. Після виставки двадцятидвохрічного Миколу Максименка було прийнято до Спілки художників СРСР (1947).

Важливою подією в житті молодого митця стало знайомство у 1946 році в Москві з академіком Ігорем Грабарем — учнем І. Рєпіна. В нього навчився лаконічно будувати композицію, а також гармонії образів, кольору і світла. Так, вивчаючи все краще в мистецтві, шліфує свій талант живописця. Неполегливість у праці, любов до мистецтва і прагнення все життя вчитися, поставили його в число провідних живописців України.

На персональній виставці художника у Києва експонувалась картина, де було зображено кущ смородини з червоними краплинами стиглих ягід на тлі соковитої зелені і прозорого краєвиду. Вона сприймалася як монументальний твір — гімн Поліссю. Цим полотном автор на новому якісному рівні продовжує тему, оспівану ще в першій своїй роботі «Маки»: любов до землі, і до Життя.

Його численні пейзажі, натюрморти, портрети, що виграють веселкою палітри, допомагають виразно й поетично оспівати дійсність. Його твори: «Дари осені» (1963), «Весняний оксамит» (1969), «Цвіте цибуля» (1964), «Півники», «Коли яблуні цвітуть» (1967). А також одна з кращих його робіт «Калина червона» — то вагомий внесок у скарбницю українського мистецтва.

До циклу «Кримська сюїта» входять картини «Гліцинія», «Бахчисарай» (1990), де фіолетові квіти весни заполонили все полотно. Мальована умовно-декоративно, картина — наче своєрідна емблема Криму. Натюрморти майстра завжди засвідчують високу культуру колориту, фактуру щедрого мазка, декоративно-дзвінке висвітлення образів.

Радістю обдаровують глядача пейзажі художника. Він співець свого краю, рідного Житомира, де живе й працює літописець нових звершень. Тільки в останні роки художник написав такі пейзажі: «Моє місто», «Поліська земля» (1991), «На будівництві», «Поліська осінь», «Коднянський бузок» (всі — 1993), «Зимовий вечір», «Над Кам'янкою» (1994), «Денеші», «Голубий натюрморт» (1995), «Осінній натюрморт» (1996), «Цвіт калини» (1997) та тисячі інших картин. Одні полотна передають трудовий ритм нашого сьогодення, а інші — подих поліських лісів, спокійний плин річок, пахощі моху, грибів, ягід...

Ваблять М. Максименка і широкі простори нашої Батьківщини. Художник створив чудовий цикл «Карпати», часто бував там. Художник глибоко відчуває історію та сьогодення країни.

У 1975 році та 1983 були видані каталоги творів Миколи Максименка.

Микола Антонович — визнаний майстер пензля. Його твори знаходяться у багатьох музеях України та численних приватних збірках усього світу.

Міняйло Віктор Олександрович

Народився 5 листопада 1919 року в селі Строков Попільнянського району на Житомирщині в сім'ї службовця. Закінчив Київський залізнично-будівельний технікум (1939). Працював геодезистом-розвідувачем, учителем, інженером-землевпорядником, економістом. Учасник війни, нагороджений медалями.

Автор книжок повістей і оповідань: «Перо жар-птиці» (1960), «Блакитна мрія» (1963), «Людське ім'я» (1964), «Дзеркальний короп» (1968), «Молоді літа Олександра Сокола» (1983); романів «Посланець до живих» (1966), «Кров мого сина» (1969), «Зорі та оселедці» (1972), «На ясні зорі» (1975), «По цей бік правди» («Останній рубіж» 1984), «Вибрані твори у 2 томах, «Вічний Іван» (1985), «Шпаргалки Езопа» (1986), низки публіцистичних та критичних статей у періодиці.

Член Спілки письменників СРСР з 1961 року. Лауреат премії імені А. Головка та Лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка за 1996 рік.

Трегубов Микола Семенович

Народився 7 серпня 1922 року в с. Николаєвка Алма-Атинської області — український художник декоративно-ужиткового мистецтва, заслужений художник України з 1983 року. У 1956 році закінчив Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва і почав працювати на Дністровському фарфоровому заводі.

За малюнками Трегубова виконані численні столові і чайні сервізи, декоративні блюда, вази. Працював над скульптурою малих форм.

Твори на шевченківські теми: барельєф «Т.Г. Шевченко» (гіпс тонований, 1961 р.), декоративні блюда «Титарівна» і «Ой надіну я сережки та добре намисто» (обидва — фарфор, 1963 р.). У співавторстві з Валентиною Трегубовою — скульптури «На панщині» та «Сліпий кобзар з поводирем» (обидва — фарфор, 1964 р.); у співавторстві з В. Трегубовою і Г. Шевченко — декоративні вази: «150 років Великому Кобзареві» та ювілейна з портретом Шевченка (обидві — фарфор, 1964 р.).

Член Національної Спілки художників України 1964 року. Нагороджений медалями. Лауреат Державної премії України іменів Т.Г. Шевченка 1986 року.

Трегубова Валентина Михайлівна

Народилася 15 травня 1926 року в м. Бровари Київської області — український скульптор, заслужений діяч мистецтв України з 1970 року.

У 1954 році закінчила Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва і почала працювати на Користенському фарфоровому заводі. Працювала в галузі кераміки і фарфору.

Основні твори: скульптура малих форм — «Українське весілля» (1960), «Наталка Полтавка» (1966), «Маруся Чурай» (1978), «Василь Тьоркін» (1985), «Працьовитими руками жито сіять» (1986), «Народні усмішки» (1990).

На мотиви Шевченкових творів виконала композиції «Наймичка», «Нічого кращогшо немає, як тая мати молодая», вазу «Сестри», декоративні тарілки «Гайдамаки», «На панщині» (всі — 1964 р.). У співавторстві з Миколою Трегубовим — скульптури «На панщині» та «Сліпий кобзар з поводирем» (обидві — фарфор, 1964 р.). У співавторстві з М. Трегубовим і Г. Шевченком — декоративні вази «150 років Великому Кобзареві» та ювілейна з портретом Шевченка (обидві — фарфор, 1964 р.).

Член Національної Спілки художників України (1964). Нагороджена орденом Дружби народів (1980), Трудового Червоного Прапора (1986), медалями. Лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка 1986 року.

Шевчук Валерій Олександрович

Народився 20 серпня 1939 року в м. Житомирі, в родині шевця. Після закінчення в 1956 році школи, працював під час ремонту Житомирського сільськогосподарського інституту будівельником. У 1957 році В. Шевчук закінчив технічне училище і був відправлений на роботу на бетонний завод. У 1958 році вступив, а у 1963 році закінчив історико-філософський факультет Київського університету. Працював в Житомирі у редакції газети «Молода гвардія», а з 1965 року науковим співробітником Київського історичного музею. У 1961 році В. Шевчук дебютував оповіданням «Настунька» про Т. Шевченка в збірнику «Вінок Кобзареві», що вийшла у Житомирі.

Автор книжок «Серед тижня» (1967), «Набережна, 12», «Середохрестя» (1968), «Вечір святої осені» (1969), «Крик півня на світанку» (1979), «Долина джерел», «Тепла осінь» (1981), «На полі смиренному», «Дім на горі» (1983), «Маленьке вечірнє інтермеццо» (1984), «Барви осіннього саду», «Три листки за вікном» (1986), «Камінна луна» (1987), «Птахи з невидимого острова» (1989), «Дорога в тисячу років», «Стежка в траві. Житомирська сага» (у 2 т. 1994), «Козацька держава. Етюди до історії українського державотворення» (1995), «Око прірви» (1996), «Біс плоті» (1999), «Доля. Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах» та інші.

Перекладався на російську, білоруську, грузинську, естонську, молдавську, вірменську, казахську, польську, словацьку, угорську, болгарську, французьку, німецьку, чеську, англійську, литовську та інші мови.

Працював в галузі художнього перекладу. Виступав з критичними та літературознавчими статтями у періодиці, в тому числі і про нашого національного пророка Тараса Шевченка. У 1985 році пише статтю-есе: «Любов, що розійшлася сном», в якій описує перебування Т. Шевченка в його рідному селі Кирилівці під час другої подорожі на Україну у 1845—1847 р.р. після закінчення Академії мистецтв у Петербурзі, та про його кохання до Феодосії, дочки попа Григорія Кошиця, на якій думав одружитись.

У 1987 році з'являється стаття: «Притча про блудного сина», де автор зупиняється на восьми малюнках Т. Шевченка, об'єднаних однією темою: «Притча про блудного сина». І доводить, що при розробці сюжету про блудного сина Шевченко користувався не тільки євангельською притчею, а й думкою про те, що ця тема тісно прив'язана до життя й побуту народу й самого поета.

Він є автором близько 500 наукових і публіцистичних статей з питань історії літератури. Дослідник і перекладач на сучасну українську мову творів давньоукраїнської літератури. Підготував до друку видання: «Аполлонова лютня. Київські поети XVII—XVIII ст.» (1982). «Пісні Купідона. Любовна поезія на Україні в XVI- поч. XIX ст.» (1984). «Антологія української поезії. Том 1. Поезія XI—XVIII ст.» (1984), «Сад пісень» Г. Сковороди (1968, 1972, 1980, 1983), «Твори» І. Вишенського (1986), «Літопис С. Величка» (1986—1987).

Член Спілки письменників СРСР з 1967 р. Державна премія України імені Т.Г. Шевченка в галузі літератури (1988 р.). Премії фонду Антоновичів, літературних премій ім. Є. Маланюка, О. Пчілки, О. Копиленка, І. Огієнка, премії в галузі гуманітарних наук «Визнання» (2001).

З 1988 року В. Шевчук — ведучий історичного клубу «Літописець» при Спілці письменників України. У 1999 році нагороджений «Орденом князя Ярослава Мудрого»

V ст. На сьогоднішній день В. Шевчук — викладач Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Валерій Шевчук — передусім філософ, мислитель, і лише тоді белетрист. Значна частина його прози про сенс життя, про тосягання душевної гармонії та життєвої рівноваги. І кожний твір автора, кожна історія, притча, розказані В. Шевчуком, пробуджують думку, спонукають нас до невтомного пошуку й ствердження новочасних гуманістичних ідеалів.

Плідна і самобутня творчість Валерія Шевчука, збагатила наші знання про неперехідні духовні цінності минулих часів, зробила їх надбанням сучасності. Власне, з бажання перекинути духовний міст з минулого в сьогодення народилася і низка історичних творів письменника, серед яких найвагомішим є відзначений Шевченківською премією роман-триптих «Три листки за вікном». У романі три взаємозв'язані між собою повісті з трьома головними героями, які уособлюють певні характерні риси психології суспільної поведінки людей XVII—XVIII і XIX століть на Україні.

Валерій Шевчук в своїх творах звертається до життя і творчості Тараса Шевченка, про якого писав: «Все, що сказав поет про нашу історію, все, що він оспівав і оплакав — заповідано нам навіки. Тарас Шевченкео пізнав висоти духу своїх попередників, і його творчість стала найвищим досягненням української культури, яка створювалася протягом століть. Він підніс до світового рівня мову народу. І ми назавжди прийняли Кобзаря у своє серце. І він буде там доти, доки житиме народ, бо він завжди з нами, бо він — це ми».

Матвієнко Ніна Митрофанівна

Народилася 10 жовтня 1947 року у селі Неділище Ємільчинського району Житомирської області. Народна артистка України з 1985 року.

З 11 років навчалась у школах-інтернатах для дітей з багатодітних сімей та сиріт (у сім'ї було одинадцять дітей). У 1966 році вступила до вокальної студії при Державному заслуженому українському народному академічному хорі імені Г. Верьовки, відтоді до 1991 року — його солістка. У 1975 році закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. З 1991 року — солістка камерного оркестру «Київська камерата».

У репертуарі співачки переважають українські народні пісні: календарно-обрядові, побутові, ліричні, на слова Т. Шевченка тощо.

Ніна Матвієнко брала участь у телевиставах: «Маруся Чурай», «Катерина Білокур» «Розлилися води на чотири броди» та інші; художніх телефільмах: «Кларнети ніжності», «Політ стріли», художніх фільмах: «Солом'яні дзвони», «Пропала грамота», «Звинувачується весілля».

У 1995 році з американським театром у Нью-Йорку (США) зіграла 16 вистав. Н. Матвієнко має друковані новели в журналах «Україна», «Дзвін». Готується до видання книга спогадів та листів співачки.

З 1967 року гастролювала з концертами у Мексиці, Канаді, США, Чехії, Польщі, Фінляндії, Кореї, Франції, країнах Латинської Америки.

Нагороджена вищою відзнакою Фонду Міжнародної премії імені М.А. Касьяна — орденом Миколи Чудотворця за визначний вклад у примноження добра на землі (1996) та орденом Княгині Ольги III ступеня (1997).

Н. Матвієнко — лауреат конкурсу «Молоді голоси» (1978), Всесвітнього радіоконкурсу фольклорних пісень у Братиславі (1979), Всесоюзного телеконкурсу «З піснею по життю» (1979), XI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів (Москва, 1985).

Лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка (1988). З 1989 року — член Спілки кінематографістів України. Їй присвоєно звання «Заслужена артистка України» (1978), «Народна артистка України» (1985).

У 1998 році відбувся ювілейний концерт — спектакль «Золотий камінь посіємо». Ніна Матвієнко — Герой України.

Пашковський Євген Володимирович

Народився 19 листопада 1962 року на станції Разіне, Романівського району (колишній Дзержинський) Житомирської області — прозаїк, есеїст. Навчався в Київському індустріальному технікумі та на філологічному факультеті Київського педінституту. Живе і працює в Києві.

Є автором романів «Свято» (1989), «Вовча зоря» (1991), «Безодня» (1992), «Осінь для ангела» (1996), «Щоденний жезл» (1997), роману-галереї «Служіння любові», кількох есеїв. Лауреат премії фундації М. Дем'яніва (1993). Лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка (2001).

Один із найпомітніших письменників постмодернізму в Україні. У творах Є. Пашковського лексично нюансований потік свідомості означує ситуацію тотальної безпритульності Людини, вичакловує алхімію соціальних і текстових марґіналій, де «мозок б'є з голови, немов іржава вода з вирватого крану». В цій алхімії грубою матерією Буття виступає соціальне середовище, сприйняте чуттєво. У всіх його творах (річ) обумовлена не збутою у Вічність недосконалістю. Тексти Пашковського нагадують площину розчленованих ієрогліфів, в яких лексика незбагненним чином повстає супроти знакової складової, упосліджує її до нісенітниці та пірнає у безглуздя.

У деяких дослідників творчості письменника виникають сумніви щодо приналежності Пашковського до постмодернізму. Ці сумніви базуються на твердженні, що алхімія Пашковського не зовсім Гра (або зовсім не Гра).

Медвідь В'ячеслав Григорович

Народився 23 лютого 1951 року в селі Кодня Житомирського району Житомирської області, в сім'ї службовців. Закінчив Київський інститут культури (1972). Працював у Закарпатській обласній бібліотеці для дітей, редактором редакційно-видавничого відділу Республіканської бібліотеки, завідуючим відділом Київського обласного бібколектора.

З 1981 року — редактор редакції «Романів і повістей» видавництва «Дніпро». Заслужений працівник культури України. Секретар ради Національної Спілки письменників України.

Автор книжок: «Розмова» (1981), «Заманка» (1984) (перевидані обидві як роман «Таємне сватання» у 1987 році), «Збирачі каміння», «Кров по соломі», «Льох», «Happy nation, або Сповідування архітектури», «Лови» (1983).

Член Спілки письменників України з 1982 р. Лауреат премії імені Євгена Бачинського та лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка 2003 року — за роман «Кров по соломі».

Літературна шевченкіана Житомирщини

Дорогоцінним внеском увійшла до скарбниці української та світової культури мистецька спадщина Тараса Григоровича Шевченка. Вірний син свого народу, великий поет і художник Т. Шевченко найповніше відтворив у своєму всеосяжному ґенії багатогранне духовне життя рідного народу: волелюбність і силу, красу й мудрість, надії і прагнення.

Світ знає Шевченка предусім як поета. Саме тут найповніше виявився ґеніальний талант, сила його прометеївського духу. Ніжні й полум'яні вірші Кобзаря хвилюють і надихають на боротьбу за незалежність знедолені народи світу.

Поет плекав надію на те, що нова, вільна сім'я, яка утвердить владу народу, згадає свого поета-пророка незлим, тихим словом.

Десятки поколінь літературознавців і мистецтвознавців, істориків і філософів, письменників і митців світу за півтора століття створили тисячі монографій і праць про велетня світової поетичної думки, безсмертного у віках Прометея, поборника правди і справедливості. Образ поета і художника увічнено у художніх творах літераторів, художників, скульпторів, композиторів, кінематографістів України і діячів прогресивної світової культури.

Про популярність поезії Т.Г. Шевченка засвідчують видання його творів і не тільки на Україні. Слово Кобзаря звучить нині більше як 100 мовами народів світу.

Своєрідна художня шевченкіана сьогодні обіймає велику кількість поетичних, прозових і драматичних творів. Вшановуючи нині Т.Г. Шевченка, ми говоримо і про актуальність його творів для наших днів, коли Україна — як незалежна держава існує уже 15 років. Адже поява Шевченка в літературі ознаменувала нове явище в духовному розвитку країни, піднесла віру людей в позитивний результат нашого незалежного розвитку.

Письменники вважали своїм обов'язком нести Шевченкове слово, Шевченкові думки в маси. Тому більшість письменників завжди присвячували нашому Кобзареві хоча б один свій твір, чим допомогли в створенні Шевченкові величного пам'ятника зі своїх творів.

Вагомий внесок у художнє осмислення шевченківської теми зробили і роблять письменники з Житомирщини. Тут пам'ятають Тараса. Про це і піде далі мова.

Косач Лариса Петрівна (Леся Українка)

(25.02.1871 р. — 1.08.1913 р.)

Народилася в м. Новограді-Волинському Житомирської області, в сім'ї повітового службовця — юриста Петра Антоновича Косача та відомої української письменниці, громадської діячки Олени Пчілки, сестри Михайла Драгоманова.

Взимку 1881 року в Луцьку на річці Стир у сильний мороз Леся промочила ноги. І як результат — туберкульоз кісток. Відтоді й розпачалася боротьба поетеси з хворобою, сильними болями. Боротьба, яка загартувала дух Лесі Українки.

Через хворобу до школи дівчина не ходила, та завдяки самоосвіті, феноменальним здібностям до мов, літератур,

історії стала високоерудованою у цих галузях знань. Вона грала на фортепіано, малювала, знала 10 європейських мов. У 19 років написала для своєї молодшої сестри книжку «Стародавня історія східних народів», видану в 1918 році як підручник для національної школи.

З 1882 року постійним місцем проживання родини стало с. Колодяжне поблизу м. Ковеля.

У 1884 році у львівському журналу «Зоря» були опубліковані два вірші юної поетеси «Конвалія» і «Сафо», під якими вперше з'явився псевдонім — Леся Українка.

Основні твори: збірки поезій «На крилах пісень» (1893), «Думи і мрії» (1899), «Відгуки» (1902), поема «Давня казка», драма-феєрія «Лісова пісня» (1911), драматичні поеми «Одержима», «Бояриня» (1910) (надрукована поема була після смерті Лесі Українки в 1914 році, за часів СРСР була суворо заборонена. Темою п'єси є змалювання суспільно-політичної атмосфери України й Московщини XVII століття).

1 серпня 1913 року Леся Українка помирає в м. Сурамі в Грузії. Її тіло перевезли до Києва й поховали на Байковому кладовищі.

Леся Українка і Т.Г. Шевченко... Імена цих двох геніїв поставив поряд третій геній українського народу Іван Франко, який 1898 року у статті «Леся Українка» писав, що останні твори поетеси — «се такий голосний та страшний стогін примученої душі, якого не чулося у нас ще від часу киргизьких думок Шевченкових».

Тож яке місце займав Т.Г. Шевченко і його творчість у житті й творчості Лесі Українки?

Леся Українка народилася й виросла в оточенні, де дух Т.Г. Шевченка витав завжди. Як відомо, її батько Петро Косач і дядько Михайло Драгоманов разом із так само близькими їй Миколою Лисенком та Михайлом

Старицьким, ще будучи студентами Київського університету, у травні 1861 року брали участь у перевезенні тіла Т.Г. Шевченка із Петербурга на Україну. Кожен із цих діячів згодом зробив чималий внесок у розвиток вітчизняного шевченкознавства.

Сама Леся Українка, як відомо, приятелювала з внучатим небожем Т.Г. Шевченка — українським художником, автором серії портретів українських письменників, в тому числі й самої Лесі Українки — Фотієм Красицьким.

Про те, наскільки добре знала Леся Українка творчість Т.Г. Шевченка, наскільки органічно увійшли в її духовний світ його поетичні рядки, свідчить чимало літературних цитат із Шевченка в листах, художній та критико-публіцистичній творчості поетеси.

Ось у листі до матері Ольги Петрівни Косач 12 березня 1898 року з Ялти, обговорюючи стан свого здоров'я, поетеса наголошувала: «Я вже буду в сьому листі все писати по правді, не зміняючи „ні титли, ніже тії коми"», перефразовуючи відомі рядки із поезії Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...».

Таких прикладів багато.

Леся Українка змалечку брала участь у вшануванні пам'яті Т.Г. Шевченка, що його влаштовувала щоберезня українська прогресивна громадськість, незважаючи на заборони, які чинило царське самодержавство.

Родинні шевченківські вечори у Косачів були традиційними. У них брали участь друзі, знайомі, сусіди. Так, 1898 року в Колодяжному з нагоди Шевченкових роковин на такому вечорі було здійснено постановку оперети Олени Пчілки «Кармелюк». Лесині сестри Ольга й Оксана, брат Микола, дочка візника Марися декламували на цьому вечорі вірші.

Урочисто було відзначено роковини від дня народження Т.Г. Шевченка з ініціативи Літературного товариства в Києві 1897 року. «Се перші прилюдні роковини в Києві

після многих років; удався вечір добре і шумно», — сповіщала Леся Українка свою дядину Людмилу Драгоманову.

Буваючи далеко від Батьківщини (а так склалося, що Леся Українка жила переважно далеко від рідного краю), поетеса повсякчас цікавилася вшануванням пам'яті великого Кобзаря на Україні, в Києві.

«Читала я звістку про вечір Шевченка в Києві, — писала вона в листі до матері у березні 1903 року з Сан-Ремо. — Чи він добре удався?».

Прихильно ставилася Леся Українка до музичних творів на слова Т.Г. Шевченка, написаних М. Лисенком, іншими авторами. Зокрема вона тепло відгукнулася на музику Модеста Левицького на слова Т.Г. Шевченка, ноти якої їй було переслано навесні 1898 року в Ялту.

Окремої розмови заслуговують поетичні твори Лесі Українки, присвячені Т. Шевченкові. Це — «Жалібний марш», «На роковини Шевченка», «Легенда („Було колись в одній країні")», «На роковини», а також «На столітній ювілей української літератури».

Вірш «Жалібний марш» Леся Українка написала в лютому 1888 року на прохання М. Лисенка, який тоді ж до 27-х роковин смерті Т.Г. Шевченка написав до нього музику. Цей музичний твір для змішаного хору неодноразово перевидавався.

Вірш «На роковини Шевченка» було написано 1893 року, й саме він був першим віршем пам'яті Кобзаря, який Леся Українка включила до своєї збірки «На крилах пісень».

Зрілі, революційно-демократичні погляди Лесі Українки на постать Т.Г. Шевченка та його спадщину відбилися у поезіях «Легенда („Було колись в одній країні")» та «На роковини», які вперше були надруковані у 1906 році в журналі «Шершень».

Леся Українка не обходить постаті Т.Г. Шевченка у своїх літературно-критичних працях. У статті «Малорусские писа-

тели на Буковине» вона наголошувала на значенні творчості Т.Г. Шевченка для формування світогляду й творчості українських письменників.

Безумовно, якби був живий Т. Шевченко, коли увіходила в літературу Леся Українка, то він, який назвав Марка Вовчка своєю дочкою, напевно назвав би Лесю своєю духовною онукою.

Такою вона і була, здійнявшись на плечах такого велета як Т.Г. Шевченко. І в славі своїй посмертній, у славі своїй світовій вона справді поділила свою долю з Тарасом Шевченком.

НА РОКОВИНИ

Не він один її любив.
Віддавна Україну
поети славили в піснях,
немов красу-дівчину.

Від неї переймали сміх,
і жарти, і таночки,
її байки, немов квітки,
сплітали у віночки.

Той в ній давнину покохав,
той мрію молоденьку.
Він перший полюбив її,
як син кохає неньку.

Хоч би була вона стара,
сумна, змарніла, бідна,
для сина вірного вона
єдина, люба, рідна;

хоч би була вона сліпа,
каліка, недоріка, —
мов рана ятриться в ньому,
любов його велика..

Вкраїна бачила не раз,
як тії закоханці
надвечір забували все
про що співали вранці.

І, взявши дар від неї, йшли
до іншої в гостину;
вони не знали, що то є
любити до загину.

Він перший за свою любов
тяжкі дістав кайдани,
але до скону їй служив
без зради, без омани.

Усе знесла й перемогла
його любові сила.
Того великого вогню
І смерть не погасила.

Кандиба (Ольжич) Олег Олександрович

(8.07.1907 р. — 10.06.1944 р.)

Народився в Житомирі в сім'ї поета Олександра Олеся. Поет, археолог, публіцист і політичний діяч. Середню освіту здобув у Пущі-Водиці під Києвом. З 1924 року на еміґрації у Празі, де закінчив Карлів університет (1929) і працював в археологічному відділі чеського Національного музею. Багато подорожував по західноукраїнських і балканських країнах з метою вивчення археологічних матеріалів.

У 1938 році був запрошений у США до Гарвардського університету читати лекції з археології.

Автор збірок поезії «Рінь» (1935) і «Вежі» (1940) та посмертно виданої «Підзамча» (1946), перевиданих у збірці «Поезії» (1956) та «Незнаному Воякові» (1994).

У 1941 році, як керівник ОУН на окупаваних німцями землях, брав участь в організації Української Націо-

нальної Ради в Києві. Згодом, перебуваючи у Львові, керував підпільною діяльністю ОУН А. Мельника. У травні 1944 року заарештований німцями. 10 червня 1944 року закатований у концтаборі Заксенгаузен гестапівцями.

НА РОКОВИНИ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Тобі, уславлений співець,
Тобі сплітаєм сей вінок
Із перших квітів весняних,
Своїх бажань, своїх думок.

Твоє імення не забуть,
В душі народа будеш ти
Вовіки жить. І разом з ним
Тернистими шляхами йти.

Грабовський Валентин Болеславович

(1937 — 2005)

Поет, перекладач, мистетвознавець, журналіст. Народився 10 липня 1937 троку в с. Городне Краснокутського району Харківської області. Через кілька років його родина переїздить в рідне село батьків Вірівку Ємільчинського району на Житомирщині. У 1954 році зі срібною медаллю закінчив Велико-яблунецьку середню школу. У 1954—1959 роках навчався на філологічному факультеті Житомирського педінституту та факультеті журналістики Вищої партшколи.

Із серпня 1959 року — на журналістській роботі: спочатку у володарсько-волинській районній газеті «Колгоспна праця» (по травень 1961 р.). Затим у черняхівській міжрайонній «Нове життя» (по березень 1964 р.), а з березня 1964 року по серпень 1986 рік — в обласній газеті «Радянська Житомирщина», останні 10 літ заступником головного редактора цієї газети.

Працював головним редактором всеукраїнського часопису «Народний лікар України», понад 20 літ Валентин Грабовський очолював обласне літературне об'єднання імені Бориса Тена.

Лауреат премії ім. Миколи Шпака (1968) та літературної премії ім. Лесі Українки Українського фонду культури (1996).

Поезії Валентина Грабовського покладені на музику Анатолієм Авдієвським, Іваном Островерхим, Борисом Мельничуком та іншими. І не дивно, що вірші Грабовського часто звучать зі сцен на шкільних і студентських вечорах, по радіо в літпередачах, їх час від часу публікували газети і журнали.

Окремими збірками виходили: «Ключі» (1965), «Наснилась матері вишня» (1968), «Над Тетеревом» (1973), «Грім-дерево» (1979), «Лісові цимбали» (1982), «Поезії» (1987), «Квітка на камені» (1988), «Лесин заповіт» (1997), «Храм на крові» (2002), «Солов'їне серце» (2003). Всього їх було — вісімнадцять.

Цілком означеними у поетичних текстах Грабовського є села та селища, вулиці і хати, річки, береги, горби і пагорби. Тут б'є джерело з-під Стручого горба, течуть Кам'янка, Гуйва та Уборть, Ірша дзвінка та світла, як сльоза, Словечна, що з сивої давнини несе славу безконечну — слав'янську славу.

Поет умів занурюватися у народне життя і видобувати звідти вічну правду і красу. Він володів мовою поліської землі, яка так щедро йому відкрилась.

Не обминув в своїй поезії В. Грабовський і нашого славетного пророка Тараса Шевченка, якому присвятив з десяток віршів. Деякі із них: «На березі Случі», «Біля Шевченкового автопортрета», «Шевченко розмовляє з казахським хлопчиком — Байгушем», «Шевченко пише портрет Ганни Закревської в Березовій Рудці» та інші.

БІЛЯ ШЕВЧЕНКОВОГО АВТОПОРТРЕТА

Був не один автопортрет
Із літ біди, із днів одчаю.
«Для чого в світі живете?» —
У Кобзаря в очах читаю.

Нащо нас мати привела,
Ота Катруся чорноброва, —
Чи для добра, а чи для зла?
Для ненависті чи любові?

Кому співав і малював,
Звірявся о лихій годині?
Чому ж ніхто руки не дав
Месії в латаній свитині?

«Чи для добра, а чи для зла?..»
Куди ж дивились ви, дівчата?
Невже з вас жодна не могла
Той біль, той жаль затамувати?

Лиш вічну самоту поет
Узяв за вірную дружину.
Де ж, Майстре, Ваш автопортрет
Із Саскією на колінах?..

НА БЕРЕЗІ СЛУЧІ

Тож треба мати душу невтолиму,
Щоб так нещасний свій народ любить...
Він обійде й об'їде Україну
Її раз, і вдруге... Зміг би — далебі
Подався б пішки босими ногами
З Дніпра-Славутича на Тетерів і Случ —
За думами, сльозами і піснями,
До Чорнолісся і камінних круч.

І не мине в путі убогу хату,
Пройде страждання всі, за кругом круг.
А уночі до нього на пораду
Являтиметься лицар Кармелюк.

Моя Волинь! З якої ж то причини
Ти так йому відкрилась на зорі,
Що і в засланні його не покине
Одне село над Случчю на горі?

Що і в солдатчині напише повість
Про помсту панові за зганьблену весну,
Та не обмовиться (хіба лише півсловом)
В ній про свою сердечну таїну.

Були ж і вірші. Мука в них світилась,
Мов чайка, билась дума Кобзаря:
«І що снилось–говорилось,
Не забуду я».

І вільна пісня рвалася по полю,
Та в серці причаїлося на дні:
«Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?..».

Не станемо домислювать... На мить
Спинімося над Случі вільним плесом:
Два генії — Тарас Шевченко й Леся
Вслухалися, як тут вода шумить...

Старовойт Микола Васильович

Народився 26 серпня 1939 року в с. Коренівка Овруцького району Житомирської області. Закінчив філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка. Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Української академії друкарства.

Відмінник освіти України.

Поет, член Національної Спілки письменників України. Автор чотирьох поетичних збірок «Стрілою слова», «Над книгами», «Лис Микита», «Vivat» та багатьох літературознавчих праць. Живе у Львові.

НАД РЯДКАМИ «КОБЗАРЯ»

Душе моя,
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая,
Чого марно плачеш?..
Т. Шевченко. Сон.
(У всякого своя доля...)

1

Засумувала душенька убога,
Поглянувши на вбожество своє,
Вона уже не вірить ані в кого,
І віри в себе також не стає.

Зачерствіла вона і скам'яніла,
Найменший живчик в неї охолов,
Людській сльозі пробить її несила,
Її не гріє навіть рідна кров.

Вона вже не сміється і не плаче,
Їй байдуже, чи літо, чи зима,
І дивиться на світ увесь, неначе
На білім світі вже її нема.

Бо навкруги така бездушночерствість,
Така кругом пустеля крижана...
...Та що це?
Знов звучать слова безсмертні,
Мов сонце, глас пророка вирина

І лине до живих і нерожденних,
По всіх материках шукає нас,
І в тих словах, у тих сльозах вогненних
Встає Шевченко, батько наш Тарас.

Його вогонь не погаса від криги,
Він вершить діло праведне своє:
З убогих душ зрива тяжкі вериги,
Невбогим душам віри додає!

І знов душа заплакала убога,
Сльоза змиває вбожество її.
Спада полуда... Стелиться дорога
В омріяні Шевченкові краї!

2.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть...
Т. Шевченко.

З дитинства я оці рядки всевишні
Не забуваю вдень ані вночі,
Хоча давно вже зрубані ті вишні
І хімією знищені хрущі.

Не кинуся в розпуці до безодні,
Бо вірю я: ще зацвіте садок,
Якщо не згине в пам'яті народній
Ані один Шевченковий рядок.

3.

Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.
Т. Шевченко

Стоїть те слово й нині на сторожі
Всіх прадідів, дідів, батьків і нас.
Списи, і стріли, й кулі зловорожі
Від України відверта Тарас.

Він береже її живі джерела,
Майбутнє наше затуля грудьми,
Бо доки світить зірка Кобзарева,
Допоти в світі будем жити ми.

Щоб наш народ, немов суха полова.
В світах не розгубився, сину мій,
На чати до Шевченкового слова
Стань змалечку і вже до скону стій!

Пасічник Михайло Павлович

Народився 4 квітня 1953 року в с. Половецьке Бердичівського району на Житомирщині. Закінчив Житомирський педінститут в 1974 році. Працював відповідальним секретарем газети «Радянський шлях» в м. Бердичів. Заступник голови Житомирської обласної організації Спілки письменників України.

Автор збірок «Робота» (1975), «Право на дорогу» (1981), «Робочий день бджоли» (1983), «Хлібні заповіти», «Корабельний ліс», «Роса та іній літ і зим», «Скіфське моє Половецьке», «Рясен ряст», «Наші з Савичем дороги» (дитячі оповідання), «Роса та іній літ і зим» (вибрані твори у 2-х томах).

Лауреат обласної премії імені М. Шпака. Член Спілки письменників України з 1977 р.

НЕСУ ДО ШКОЛИ «КОБЗАР»

Серце б'ється у грудях в цей час, як ніколи,
Ще не звіданий досі нуртує в нім жар:
Це сьогодні учителем — вперше! — до школи
Я несу обережно Шевченків «Кобзар».

Він дістався мені ще від матері в спадок,
І його я в житті, мов святиню, беріг,
Щоб сьогодні і мрійно, і боязко, й радо
З ним ступить на шкільний змалку милий поріг.

Разом з книгою в школу несу я картину —
Сумно двоє виходять на вкурений шлях,

За плечима в хлоп'яти — зів'яла торбина,
В кобзаря — темна ніч замість неба в очах.

Я читатиму вірші — в них мудрість і рада,
І окреслиться суть в рвійнім полум'ї слів.
зазвучить непідробно Тарасова правда,
Вибухатимуть туга поетова й гнів.

І хоч учні сліпця на картині побачать,—
Вони мусять збагнуть, лиш почнеться урок,
Що Шевченків «Кобзар» не сліпим був, а зрячим,
Що він сам по шляху вів до світла народ!

Борис Тен (Хомичевський Микола Васильович)

(9.12.1897 р. — 13.03.1983 р.)

Народився в с. Устенське Друге Здолбунівського р-ну Рівненської області в учительській сім'ї. Закінчив Волинський інститут народної освіти в Житомирі (1922) та Московський музично-педагогічний інститут. Вчителював, працював на музичній, театральній та музично-педагогічній роботі, викладав латинську мову в Житомирському інституті іноземних мов та педінституті. Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений медалями.

Автор збірки сонетів «Зоряні сади» (1970), перекладів творів Есхіла, Гомера, Арістофана, Арістотеля, Шіллера, Міцкевича, Пушкіна, Л. Толстого та інших класиків світової літератури.

За переклади «Одіссеї» та «Іліади» Гомера українською мовою удостоєний премії ім. М. Рильського.

Член Спілки письменників СРСР з 1957 р.

ШЕВЧЕНКОВІ

1.

Із тьми навислих над народом хмар
Ти волі бачив неосяжні далі,

Ти бачив — спопелить старі скрижалі
Людського гніву буряний пожар.

І кожен слова віщого удар
Будив як дзвін... І відлягали печалі,
Й там само ти стоїш на п'єдесталі,
Де височів отой проклятий цар.

Це ж він колись кував тобі кайдани,
Хотів вільних дум затримати політ
І сонця гальмував прихід жаданий.

Але святий справдивсь твій заповіт,
І от — в сім'ї народів вольній, новій
Живеш ти в славі, шані і любові.

2.

Був час — від молдаванина до фінна
Усі мовчали мовами всіма,
Бо благоденствували. Всіх тюрма
В'язнила, неподільна і єдина.

Та вирок пролунав — і лиш руїна
Від неї зосталася, й дебр німа
Вся ожила, і гордо підійма
Ясне чоло оновлена людина.

І гонами безмежними луна
Цей відгомін усім краям розносить,
І всюду відгук: «Натерпілись, досить!»

І думка всіх поєднує одна
Од фінських скель холодних до Калькутти,
Скрізь, де встають пригноблені й закуті.

3.

Мов у Шевченка — вечір, коло хати
Біліють пишні яблуні й вишні,
І лине спів далеко в тишині,
Ладен журбу любов'ю вколихати.

Півмісяць тоне в хмарці волохатій,
І тане шум денної метушні, —
Яснiють тихі зорі в вишині,
І мрійне серце жде когось кохати.

І тепла радість душу обняла,
І сам не знаєш у задумі світлій,
Що краще — вечір цей чи ночі мла;

Що краще — біля тебе сад розквітлий
І серць квітучих трепет молодий
Чи над тобою зоряні сади.

Клименко Михайло Данилович

(6.11.1926 р. — 5.02.1998 р.)

Народився в с. Левків, що неподалік Житомира, в селянській сім'ї. Закінчив Вищі літературні курси у Москві (1959). Переїхав у Житомир і аж до виходу на пенсію працював на посаді літредактора в обласній газеті «Радянська Житомирщина».

Окремі твори: «Далі голубині» (1959), «Людям радію» (1962), «Зажнив'я» (1966), «Поезії» (1969), «Розвидень» (1971), «Алмазна грань» (1973), «Чорнозем» (1977), «Глибока струна» (1981), «Поезії» (1982), «Зелене прозріння» (1984), «Призначаю побачення рястові» (1991), «Обрії кличуть» (1996). А ще численні публікації у всеукраїнській періодиці, в обласних газетах, починаючи з 1946 року і закінчуючи 1998 роком.

КОБЗАР

... І вмер він у чужому місті
Після визнання друзів, тяжкого заслання
Після собачого гавкоту ворогів
Після похмурої ночі (все життя його було —
суцільна похмура ніч),
Тільки як брався за пензлі чи за перо
Розвиднялось йому ненадовго в неволі...

І вмер він, звільнившись од пут земних
Од сваволі сатрапів, наклепів, цькування
Сивовусий, з чолом високим, як у пророка,
Лежав у труні — кленовій своїй домовині,
Позбувшись усіх тривог і горя...
Тій труні із великим ще лежала дорога

З-над Неви голубої — до розбурханого Дніпра
Од сестри-невільниці — до порогів Дніпрових,
Щоб там, на Канівській кручі, успокоїтись вічно...
І везли Кобзаря сорок днів і ночей
З корогвами в жалобі, зі слізьми в очах
Не килими, не квіти стелили під ноги коней

Всюдисущі вуха шпиків дослухалися ревно
Слідкували за процесією, що несла свого сина
На Вкраїну милу...
І на Чернечій горі поховали зболіле тіло
Щоб ніколи не поховати могутнього духу
Що розкував Прометея у горах високих

І приніс іскру із вогнища Гуса
І кинув кожному в серце — гарячу і вічну
Усій землі заповідав поет братерство
І матір з дитям на руках, як Рафаель —
Мадонну...

Павленко Марія Григорівна

Народилася 17 січня 1944 року в с. Михайлівка Солонянського району Дніпропетровської області, в сім'ї вчителів. Поетеса, прозаїк. Закінчила Київський політехнічний інститут (1970). Живе і працює в Житомирі. Працювала на житомирському заводі «Щитавтоматика», і багато років завідуючою відділом житомирської обласної молодіжної газети «Комсомольська зірка».

Автор збірок «Любисток» (1967), «Азбука громів» (1973), «Скрижалі дружби» (1978), «Житній голуб», «Білий світ» (1985), «Сторінка із книги печалі», «День розпочався

просто» (1986), «Хрещаті дороги», книжок для дітей «Заячий холодок», «Теплий край» (1979) та інші.

Член Спілки письменників з 1970 р.

ТАРАС

В далекому казахському аулі,
Де карагач калині мовби щит,
Одвічно гори там на караулі
Доріг, що бережуть Тарасів слід.

Свою несе там пам'ять вічну варту
Тієї миті, той щасливий день.
Вона явила нам «Казашку Катю»,
Дала в неволі волю для пісень.

Вона у домбрах — дерев'яних дзбанах,
Між берегами струн — живий арик,
Іще в кюї[1] — пронизливо-гортанних —
Яскрава, наче вплетений кісник.

Тарасами зовуться казашата,
І хоч вони й не бачили Дніпра,
Та кожене — і за батька, і за брата —
Довічно будуть мати Кобзаря.

Красіцька Галина Федорівна

Народилася на Київщині в с. Красногородці. В дев'ятирічному віці батьки переїхали на Звенигородщину і поселилися в селі Козацькому. Деякий час жила в Білорусії, працювала вчителькою. Вірші пише зі студентських років. У 1979 році переїхала на Житомирщину і поселилася в Бердичеві.

Постійно друкується в місцевій пресі.

Життєва позиція автора найглибше виражена в вір-

[1] *Кюї — імпровізовані народні куплети.*

шах, присвячених рідній Україні. Невимовний біль за її сьогодення, тривога за її майбутнє висловлена в віршах «Линь у всесвіт», «Моїй Україні», «Всім серцем», «Добрий день, Україно».

Авторка збірок: «Тернові шляхи», «Серпневі роси» (1999), «Від весни до осені» (2001), «Надвечір'я моє...» (2003), «Обпалені долі» (2004), «Під променем сонця» (2005). Багато віршів присвятила Т. Шевченкові.

КОБЗАР

Коли туга мене обіймає,
Я гортаю тоді «Кобзаря»,
Ніби Біблію, книгу читаю,
Мов дитина мала, — «Букваря».

В нім знаходжу завжди я пораду,
Бо слова там правдиві, ясні,
І для серця знаходжу відраду —
І тамуються сльози рясні.

Не минаю ні коми, ні титли,
Приглядаюсь до рими й строки,
А думки — то для нас заповіти,
Для нащадків, — на роки, віки.

Кожне слово — це серця горіння.
Кожна думка — це витвір митця.
Біль душі — це сльоза України.
Дух від Бога, святого Творця.

БАТЬКУ НАШ

Коли на гору крем'яну
Чернечу піднімалась,
Мені здалось — земля довкруг
Неначе захиталась.

І небеса, немов від мук,
Навпіл враз розчахнулись.
І до Тараса ріки рук
В благанні потянулись.

— О, наш Тарасе, батьку наш!
Ти вічно в нас, із нами,
В полях, житах душа твоя
Витає над ланами.

Вона є суща в колосках,
В кожнісінькій зернині,
Сія, мов сонце, в небесах
Для матері — Вкраїни.

Перед тобою, геній наш,
Ми голову схиляєм.
Веди ж і далі, Батьку, нас —
Уклінно всі благаєм.

Цепкова Ганна (Галина) Василівна

Народилася 13 жовтня 1946 року в с. Вознесенське Золотоношинського району Полтавської області. Закінчила Кам'янець-Подільський педагогічний інститут. Відмінник народної освіти. Живе і працює в м. Коростені Житомирської області.

Автор поетичних збірок. (Пише українською та російською мовами). «Надеюсь. Верую, люблю», «Свет Доброты», «Четыре осени года»; «Знак долі — Терези», «Когда уходит лед», «Дивосад», «Мы не расстаемся».

Т.Г. ШЕВЧЕНКУ

І неповторну і єдину
В своїй нестомленій журбі,
Як він любив тебе, Вкраїно!
Скорботні очі твого сина
У душу дивляться тобі.

Як хліб насущний, як молитва,
Тараса вічний заповіт.
Ще нам всміхнеться доля світла,
І барвінкова й оксамитна,
Бо вічні витоки живі...

Образ Кобзаря в творах художників Житомирщини

Як правило, майже кожний відомий український художник віддав шану шевченківській тематиці й залишив нам портрет поета чи ілюстрації до його творів.

Образи поета і його літературних героїв митці Житомирщини втілили в багатьох живописних, графічних і скульптурних творах. Це — портрети, станкові й монументальні роботи, картини, гравюри, малюнки, натстінні розписи на теми з життя й творчості Шевченка, ілюстрації до його поезій і повістей.

Вагомий внесок в цю справу внесли художники із містечка Червоноармійськ (колись Пулини). І це не випадково. Саме у Червоноармійську, починаючи з 50-х років, народжувалася і виховувалася талановита молодь, не байдужа до пензля, станка для графіки або до різця. І прищепив їм любов до образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва Ісак Якович Нібульський, у недалекому минулому вчитель образотворчого мистецтва.

Після закінчення середньої школи, доля його вихованців поманила навчатися та жити у різні міста України — Київ, Львів, Харків, Полтаву, Житомир. І з часом вони стали визначними митцями, які стали відомі далеко за межами не лише рідного краю, а й України. Твори їх зберігаються в багатьох приватних колекціях в України та за кордоном. Червоноармійщина — батьківщина майже двадцяти художників і архітекторів. Цьому може позаздрити і велике місто. Переважна більшість їх почи-

нала свій творчий шлях у гуртку І. Нібульського, який діяв при районному Будинку піонерів кілька десятиріч тому.

Нині в Червоноармійську діє школа малювання для молоді.

І де б вони не жили і працювали, але чудодійне містечко Пулини і нині вабить живописців, графіків, художників-монументалістів, архітекторів до рідної землі, квітучої і живодайної своїми полями, лісами та гаями. А тому і було створено Гурт художників-земляків «Пулинське земляцтво», до якого увійшли такі знані майстри: В. Дзюбенко, В. Войтенко, М. Бенковський, М. Опанащук, Л. Фесенко, М. Грибан, М. Левандовський, Є. Заброцька, Ю. Супрунчук. За чотири роки, з 2003 по 2006, цим мистецьким об'єднанням було організовано 24 виставки, як колективних так і персональних.

Але головним завданням «Пулинського земляцтва» стало створення у Червоноармійську картинної галереї. Про створення художньої картинної галереї в Пулинах мріяли давно. Десь на протязі 60-70 років XX століття завдяки педагогічному таланту І.Я. Нібульського, пулинська земля подарувала Україні близько двадцяти талановитих художників та архітекторів, які нині успішно працюють по всій Україні. Сьогодні ці митці вирішили подарувати для мешканців району свої роботи, щоб створити в райцентрі картинну галерею. Минав час, і ось 15 травня 2003 року відкриттям виставки художника-земляка із Харкова Володимира Дзюбенка, відбувся перший крок до здійснення цієї мрії. Вже наступною виставкою художника Валентина Войтенка із Житомира відбулося започаткування картинної галереї в Пулинах.

Оцінюючи наполегливу роботу художників-земляків, районна рада народних депутатів восени 2004 року прийняла рішення про створення картинної галереї в райцентрі. Це поки-що єдина на Житомирщині громадська картинна галерея.

І віриться, що картинна галерея буде існувати і розвиватись спільними зусиллями митців і керівництва району, бо це потрібно всім нам, нашим дітям і онукам. Необхідно, оскільки повноцінне життя без духовності і культури — неможливе.

Інше завдання, яке постало перед «Пулинським земляцтвом», це добиватись і сприяти встановленню пам'ятника Т. Шевченку в Червоноармійську. Для цього є всі підстави, а головне в тому, що далекого 1846 року, в жовтні місяці через Пулини проїжджав Т. Шевченко.

Засобами монументально-декоративного мистецтва шевченківську тему на Житомирщині розкрили Валентин Войтенко, Володимир Дзюбенко, Микола Бенковський та інші художники.

Войтенко Валентин Андрійович. Народився 24 січня 1949 року в смт Червоноармійськ на Житомирщині.

З 1973 по 1978 рік навчався в Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва по спеціалізації «Інтер'єр та обладнання».

Працює в Житомирському художньо-виробничому комбінаті з 1978 року художником монументально-ужиткового мистецтва, в 1993—1997 та 2003 роках — член правління Житомирської обласної організації Національної Спілки художників України, в 1996—1997 роках — відповідальний секретар правління згаданої організації.

Валентин Андрійович член Національної Спілки художників України з 1992 року. Бере участь в республіканських виставках з 1985 року. У 1994 році брав участь в виставці «Барви України» в м. Грудзьон (Польща).

Валентин Войтенко працює в царині монументального живопису та станкової графіки, є художником сучасного мислення.

Основні твори : «Слава Україні» (1991), «Посвята Т.Г. Шевченку» («Пророк України», «Кобзар», «Катерина» 1992), «Апостоли слов'янської писемності» (1992),

«На шляху до істини» (1993), «Пам'ять» (1994), «З глибини віків» (1996). Декоративне мозаїчне панно на будинку середньої школи в с. Івниця «І чуждому научайтесь і свого не цурайтесь» (1995), та в співавторстві з Дзюбенком В.С. і Бенковським М.А. монументально-декоративний розпис «Козацькому роду — нема переводу», середня школа смт. Червоноармійськ (1994).

Дзюбенко Володимир Степанович. Народився у 1942 році в смт. Червоноармійську Житомирської області. Закінчив Решетилівське училище килимарства, Харківське художнє училище (1969), Харківський художньо-промисловий інститут (1974). Член Національної Спілки художників України, член Національної Асоціації Митців, лауреат Всеукраїнської премії ім. Івана Огієнка, учасник багатьох виставок. Має роботи у приватних колекціях в Україні і за кордоном. Автор 14 персональних виставок в містах Львові, Харкові, Києві, Рівному, Житомирі, Червоноармійську, та у 8-и брав участь.

Основні твори: «Жнива» (1993), «Ода селу» (1996), «Коренеруби» (1999), «Сусідська хата» (2003), «Поліська півонія» (2003). Твори з високим біблійно-євангелійським сюжетом: «Благовіщення», «Ходіння по водах», «Втеча до Єгипту», «Трійця», «Проповідь», «На Маковія», «Святий Петро» та багато інших. У співавторстві з Войтенком В.А. і Бенковським М.А. монументально-декоративний розпис «Козацькому роду — нема переводу», середня школа смт. Червоноармійськ (1994).

Бенковський Микола Анатолійович. Народився 6 травня 1948 року в смт. Червоноармійськ на Житомирщині. Навчався мистецтву в гуртку образотворчого мистецтва в Червоноармійську. В 1965 році вступає до Миргородського керамічного технікуму ім. М.В. Гоголя. З 1971 по 1973 рік працював у місті Самарканді (Узбекистан). В 1976 році переїхав до м. Ленінград та вступив до Ленінградського вищого художньо-промисло-

вого училища ім. В. Мухіної, закінчив у 1979 році. З 1980 року працює художником монументально-декоративного мистецтва в Житомирському художньо-виробничому комбінаті. Член Національної Спілки художників України. Творчі роботи знаходяться в приватних колекціях Росії, Білорусі, Узбекистану, Угорщини, Ізраїлю, ФРН та США.

Основні твори: «В тіні алей» (1993), «Перше гадання», «В ніч на Івана Купала» (1994), «Сон» (1998), «Муза Житнього ринку» (1998) та інші. Монументально-декоративний розпис «Козацькому роду — нема переводу», середня школа смт. Червоноармійськ (1994), в співавторстві з Войтенком В.А. і Дзюбенком В.С.

Фесенко Леонід Віталійович. Народився 24 серпня 1962 року в смт. Червоноармійськ Житомирської області. Навчався в філії Житомирської дитячої художньої школи. З 1977 по 1981 рік навчання в Желєзногорському художньому училищі на живописному відділенні. З 1984 по 1989 рік навчання в Одеському державному педагогічному інституті ім. К.Д. Ушинського на художньо-графічному факультеті.

Заслужений учитель України, автор програм та підручників з образотворчого мистецтва.

Основні твори: «Казка» (1997), «Перший сніг» (1990), «Моросить» (1996), «Стежинки Полісся» (2001) та інші. Твори філософські. Дуже багато з них присвячені історії українського народу. Тут є і Тарас Шевченко і Катерина та ілюстрації до творів Кобзаря.

Опанащук Микола Олександрович. Народився 7 квітня 1947 року в селищі Пулини поблизу Житомира. Закінчив Решетилівське професійно-технічне училище (1965) та Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1971). Від часу закінчення інституту і до сьогодні — на педагогічній роботі, ви-

кладає рисунок у Львівській Академії декоративно-ужиткового мистецтва.

Микола Опанащук — учасник понад 160-ти виставок малярства й графіки в Україні та за кордоном, з них 31 персональна, 50 — міжнародних (у т.ч. екслібриси).

Член Національної Спілки художників України, член всесвітнього центру екслібрисистів (м. Сінт-Нікляс, Бельгія), лауреат міжнародних конкурсів екслібриса в Польщі (1991 та 1993 р.р.).

Спільно з дружиною Ольгою Орестівною працює у царині книжкового знака. Від 1970 року ними створено понад 170 екслібрисів. Основні твори: тематичні серії «Шахи», «Колеги»,«Архітектура Коперніканських міст», «Стара дерев'яна архітектура», «Мариністка» та окремі книжкові знаки для приватних осіб. В доробку є знаки на шевченківську тематику — образ Кобзаря та герої його творчості.

Каргаполов Юрій Олександрович. Народився 25 березня 1930 року в м. Кунчур Пермської області (Росія). Освіта середня. З 1960 року живе в Житомирі, працює в галузі живопису, графіки. Основні твори: «Весняне зачарування» (1979), «Пробудження» (1981), «Шевченкова липа» (1981), «Верхівня, садиба Ганських» (1999). Член Національної Спілки художників України (1990).

* * *

Образ Шевченка та мотиви його поезій знайшли відтворення і в роботах майстрів скульптури. Майже кожний скульптор Житомирщини створив образ Кобзаря, це втілено в пам'ятниках, встановлених в містах і селах області та за її межами, в бюстах, встановлених в школах, Будинках культури та адмінбудинках.

Хто ж вони?

Вітрик Олександр Павлович — скульптор, заслужений художник України — працює в галузі монументальної та станкової скульптури.

Народився 17 квітня 1941 року у приміському селі Рибці на Полтавщині.

Навчався у Київському державному художньому інституті (1959—1965). З 1966 року художник живе і працює у Житомирі.

Т.Г. Шевченко. Скульптура, 1990 рік. Ск. О. Вітрик.

В образах Т.Г. Шевченка, І.Я. Франка, Бориса Тена скульптор втілив унікальність їх інтелектуального дару, принциповість громадянської позиції.

Основні твори: «Материнство» (1965), «Хлібороби» (1968), «Ескіз композиції „Житомир"» (1968), «Портрет партизана» (1976), «Пам'ятник жертвам фашизму для м. Києва „Бабин Яр"» (1977). «Портрет скульптора, академіка М.Г. Лисенка» (1977), «Портрет Бориса Тена» (1980), «Голодомор» (1981), «Пам'ятник космонавтам» (1987), «Пам'ятник „Чорнобиль"», пам'ятники Т. Шевченку в м. Маріуполь Донецької області (2001) та смт Лугини Житомирської області» (2004).

Васильченко Костянтин Миколайович. Народився 17 серпня 1936 року в с. Артемівка Харківської області. Закінчив Київський державний художній інститут (1961). З 1965 року живе і працює в Житомирі, скульптор.

Основні твори: «Бетховен» (1970), «Сталінградці» (1973), пам'ятник Леніну в Бердичеві (1982), пам'ятний знак комсомольцям-підпільникам (1979), пам'ятник бандуристу «Дума» в м. Андрушівці (2005).

Член Національної Спілки художників України (1977).

Коркушко Олена Олексіївна (1941—2002). Народилася 28 квітня 1941 року в м. Чернівці. Закінчила Київський державний художній інститут (1978). Скульптор. З 1980 року працює в Житомирі.

Основні твори: «На рідній землі» (1980), «Партизанська мадонна» (1982), «Портрет Анрі Барбюса» (1987), «Портрет В. Маяковського» (1990), пам'ятник і меморіальна дошка Т. Шевченку в м. Новограді-Волинському (2001) та інші.

Член Національної Спілки художників України (1994).

Красняк Дмитро Никифорович (1927—2004). Народився 10 липня 1927 року в с. Томаківка Дніпропетровської області. Закінчив Київський державний художній інститут (1960). Скульптор. З 1961 року працював у Житомирі.

Основні твори: «Подружжя» (металурги Запоріжсталі) (1978), «Герой Радянського Союзу Я. Батюк» (1986), «Кавалер трьох орденів Слави О. Броницький» (1991), «Батько і сини» (1992), «Заслужений працівник культури Г. Зимненко», «Пам'ятник Т. Шевченку у смт. Миропілі» (2006).

Член Національної Спілки художників України (1966). Заслужений діяч мистецтв України (1998). Нагороджений медалями.

Нечуйвітер Володимир Іванович. Народився 31 січня 1932 року в м. Златополь Кіровоградської області. Закінчив Київський державний художній інститут

(1958). Скульптор. З 1961 року живе і працює в Житомирі.

Основні твори: «Нескорена» (1958), «На панщині» (1964), пам'ятник на місці розстрілу мирних жителів, хутір Довжик біля Житомира (1983), О. Пархоменку в м. Житомирі (1987), пам'ятник Т. Шевченку в с. Кодня Житомирської області (1990), пам'ятник Т. Шевченку в смт. Білогір'я Хмельницької області (1999).

Член Національної Спілки художників України (1964). Заслужений художник України (1997).

Фещенко Василь Іванович. Народився 29 грудня 1943 рокук в с. Чоповичі Малинського району Житомирської області. В 1965 році закінчив Сімферопольське художнє училище ім. Самокиша. Закінчив Київський державний художній інститут (1971). Працює в майстернях художнього фонду міста Житомира.

Член Національної Спілки художників України (1978). Заслужений художник України (1995).

Т. Шевченко
мармур, 1991

Широкий діапазон інтересів майстра дав змогу створити колоритну галерею образів визначних діячів: пам'ятники Марку Вовчку в Нальчику (1972), хірургу Пирогову (1989), співаку Б. Гмирі (1976), балерині Л. Чернишовій (1978), композитору М. Скорульському (1987), В. Косенку (1977), А. Білошицькому, Д. Шостаковичу (1984), режисеру Аспаруху Паунову, актору Петру Кукуюку (1984), поету Самеду Вургуну, письменнику Оноре де Бальзаку (1986). В. Фещенко автор циклу композицій «Прокляття війні» (1979).

Декілька робіт присвячено нашому національному Пророкові Т.Г. Шевченку. Погруддя встановлене в середній

школі його рідного села Чоповичі (1991), В. Фещенко автор пам'ятника Т. Шевченку в м. Малині (1997).

Улюблений матеріал майстра — мармур. Разом з тим багато робіт скульптора виконані в бронзі та граніті.

Роботи Фещенка знаходяться в музеях Житомира, Ужгорода, Кіровограда, Львова, Баку, Нальчика та в Національному музеї образотворчого мистецтва України.

Монументальна шевченкіана Житомирщини

Прометеївський образ Т.Г. Шевченка увійшов у безсмертя, а поетова слава поширилася далеко за межами нашої Батьківщини. Важко перерахувати всі заходи нашого народу по вшануванню пам'яті великого Кобзаря. І великою мірою вони виявилися в побудові йому численних пам'ятників. В наш час не лише в Україні, а й в інших країнах світу встановлюються величні пам'ятники — монументи великому поету, художнику, борцю проти соціального і національного гніту.

Встановлено їх за кордоном 110, у 30 країнах світу. У Сполучених Штатах Америки — дев'ять, у Канаді — десять, Франції — три, Бразилії — три, Росії — вісім (а ще 17 меморіальних дощок і знаків), Казахстані — п'ять (та п'ять меморіальних знаків), Білорусії — п'ять, Молдові — три, Австралії — два, Румунії — два. По одному пам'ятнику Т. Шевченку встановлено в Аргентині, Парагваї, Кубі, Угорщині, Італії, Таджикистані, Узбекистані та інших країнах.

Слово Т. Шевченка звучить різними мовами в усіх куточках планети. Пам'ятники Кобзареві височать на всіх континентах.

Думка про спорудження пам'ятників Шевченкові виникла відразу ж після його смерті. Але всі заходи , які проводились навіть щодо впорядкування могили, зводи-

лися нанівець. Царський уряд забороняв, чинив всілякі перешкоди. У відповідь на заборону вшанування поета в багатьох місцях, особливо в Західній Україні, жителі міст і сіл відгукнулися урочистим встановленням пам'ятників, погрудь, насипів-могил, обелісків. Це набувало масового характеру. У 1911—1914 рр. пам'ятники коштами селян були споруджені в низці сіл і міст. Історія кожного з цих пам'ятників — це розповідь не лише про всенародну шану, любов, що її віддавав народ своєму поетові, а й про боротьбу за Шевченка-патріота, за його ідеали.

Шануючи пам'ять свого поета — сина землі української, народ ставить йому пам'ятники. Нині немає жодної з 25 областей на Україні, жодного з великих міст, в яких би не було пам'ятника Т.Г. Шевченкові. На сьогодні пам'ятників, меморіальних дошок і знаків Т. Шевченку встановлених на Україні, нараховується 1020. Водночас я упевнений, що їх встановлено значно більше, але мені відомо поки що тільки це число. Число їх збільшується майже кожний місяць і тому важко врахувати всі.

А якою є Житомирщина щодо увічнення пам'яті нашого великого Кобзаря? На Житомирщині Т. Шевченку встановлено 21 пам'ятник, 2 меморіальні дошки і 1 пам'ятний знак.

Для порівняння: Львівська область — 160 пам'ятників, Тернопільська область — 150, Донецька область — 14, Луганська область — 8. Житомирська область за цим показником знаходиться десь посередині.

На Житомирщині пам'ятники Т. Шевченку встановлені у Житомирі та районних центрах: Андрушівці — 2 (один пам'ятник бандуристу зі словами Шевченка на постаменті), Бердичеві, Коростені, Коростишіві, Брусиліві, Лугинах, Малині, Новограді-Волинському, Радомишлі, Романові, Черняхові, Чудніві (будується). Встановлені в селищах і селах: Миропіль (Романівського р-ну), Торчин (Коростишівського р-ну), Криве (Попільнянського р-ну), Кодня

(Житомирського р-ну), Луки (Малинського р-ну), Пилиповичі, Потіївка (Радомишльського р-ну). Меморіальні дошки встановлені в Житомирі і Новограді-Волинському, меморіальний знак — в селі Гульськ (Новоград-Волинського р-ну).

Далі піде мова про історію спорудження та відкриття пам'ятників і меморіальних дошок у деяких містах і селах Житомирщини.

Місто Житомир

У 1979 році на перехресті вулиць Великої Бердичівської і Т. Шевченка встановлено пам'ятник-погруддя Т.Г. Шевченку. Автори: скульптор Карловський Б.М., архітектор Бірюк П.М. Матеріал: погруддя — бронза, постамент — граніт.

м. Житомир, 1979 р.,
вул. Велика Бердичівська.
Ск. Б. Карловський, арх. П. Бірюк.
(Фото М. Семенюка. 2005 р.)

У час, позначений не тільки сподіваннями, а й проголошенням Декларації про суверенітет України, вшановуємо ми тих, хто поклав на її вівтар усі свої сили, талант, працю, мужність і терпіння, а серед таких — найперше, найприхильніше Тараса Шевченка, пророка і будителя народу, речника-кобзаря і мислителя, сина великого й незрадливого. Вшановуємо без лукавства, без остраху і остороги, як то було ще недавно. З'явився ж бо 1979 року пам'ятник Шевченкові у Житомирі, з'явився серед ночі. Прокинулися

житомиряни і почали питати одне в одного: «Що за вусатий дядько за ніч народився?». Напису не зробили. Людей не зібрали. Ніхто й слова належного не сказав.

В Житомирі Шевченко побував восени 1846-го. Тарас приїздив сюди, щоб вклонитися гайдамацьким могилам в Кодні. Він шукав стежки, якими відходили з цього світу мужні побратими Гонти, Залізняка, а знаходив тільки полин на курганах та стрічав онуків їхніх убогих, до нікчемності бездухих.

За рішенням міськвиконкому на день іменин Житомира (місту виповнилося 1105 років) до 175-річчя від

Житомир. 1989 р. Ск. Андрій Німенко. Вул. Бердичівська, 21.

дня народження Т.Г. Шевченка на будинку колишнього архієрейського подвір'я 10 вересня 1989 року відкрито меморіальну дошку. На дошці текст: «В жовтні 1846 року в цьому будинку перебував видатний український поет, художник, мислитель, революціонер-демократ Тарас Григорович Шевченко».

Автор — київський скульптор, член Спілки художників України Андрій Німенко. Матеріал — бронза.

На урочистому відкритті меморіальної дошки Кобзареві виступили відповідальний секретар обласної організації Спілки письменників Олексій Опанасюк, який сказав, що «відкриття меморіальної дошки Шевченкові це свідчення високої свідомості мешканців Житомира. Хай у цій події виразиться найпрекрасніше, про що мріяв сам Шевченко. Нехай у нашій хаті справді буде наша воля, наша сила, наша правда!». Виступили Валентин Грабовський та скульптор Андрій Німенко.

Хоча пам'ятна дошка «прописалась» в одному з найлюдніших місць, у центрі Житомира, у військовій частині, зловмисники («металісти») викрали її. В інтернеті з'явилося повідомлення, що цю дошку прапорщики здали на металобрухт. Оскільки я прослужив у Збройних Силах 26 років і добре знаю цю категорію військовослужбовців, то схильний повірити в цю версію.

Обласна організація товариства охорони пам'яток історії і культури порушила клопотання щодо відновлення меморіальної дошки.

Село Кодня. Житомирський район

Засяяла уроче Кодня. Чистотою вулиць, заметеними подвір'ями садиб, пофарбованими парканами і вікнами добротних будинків і пристаркуватих осель. І особливо ж — добрим настроєм жителів села і гостей. Адже день цей пам'ятний. У село прибув і уже назавжди Великий Кобзар — провісник «сім'ї вольної, нової» на Вкраїні, співець гайдамацької слави і трагедії Коліївщини.

Зупинився Тарас Григорович на видноті в усього села 16 листопада 1990 року, на місці, що протягом семисотлітнього життя Кодні слугувало селянам і вічовим, і храмовим майданом, навколо якого благоденствують живі пам'ятники матеріальної культури, побуту і традицій давніх і сьогодення. Втілений у граніті Кобзар — це ще

один міцний вузол зв'язку між епохами, свідчення всенародної пам'яті про доленосні сторінки своєї історії.

Не дивно, що сюди прибули офіційні делегації і просто ходаки з усіх сіл Житомирського району, представники районних установ і відомств, обласної письменницької організації та інших кіл громадськості. Прозвучали гімн України та мелодія на слова Великого Кобзаря «Думи мої, думи мої».

«Слава Шевченкова — це слава України, — сказав голова районної Ради народних депутатів М.І. Саківський. — Коли світом пішов його „Кобзар", марними стали силкування великодержавних шовіністів відмовляти українцям у праві на існування незалежної держави, рідної мови, самобутньої культури, власної історії. Сам Шевченко став символом незнищенності української нації, якої не могла поставити на коліна ні шляхетська Польща, ні австро-угорська імперія, ні російський царизм».

Село Кодня Житомирського району. 1990 р. Майдан в центрі села. Ск. Володимир Нечуйвітер. (Фото М. Семенюка. 2005 р.)

«Рідні для нас місця, поля, що лежать довкола Кодні, на яких ми сьогодні вирощуємо хліб, не були чужими і для Шевченка — зауважив голова правління місцевого господарства В.М. Хробуст. — Цими полями в осінню пору далекого 1846 року його водило громадянське почуття обов'язку залишити у спадок нащадкам поетичні образи повстанців-гайдамаків, які пролили тут

кров за волю братів у битвах проти польської шляхти. Сьогодні спадкоємці гайдамацької трагедії і вершителі Шевченкових заповітів дружно творять те суспільство, про яке мріяв Кобзар.

Тепер відкрито в селі пам'ятник і самому Кобзареві. Глибоко шанують коднянці його пам'ять і як святу традицію передають її наступним поколінням».

Хвилюючі слова на відкритті пам'ятника Т.Г. Шевченку виголосили перед громадою відповідальний секретар Житомирської письменницької організації Олексій Опанасюк, учні місцевої школи, інші учасники свята. Якби Тарас Шевченко залишив нам лише одну свою поему «Гайдамаки», — і тоді годилося мати йому пам'ятник у Кодні.

Про Кодню, де кров'ю писалася історія всієї України, де довіку не згасне пам'ять про гірку долю і славу Кобзареву, виголосила на мітингу слово доцент Житомирського педінституту імені І. Франка, член об'єднання «Животоки» Товариства української мови імені Т.Г. Шевченка Л.І. Бондарчук.

Славетну сторінку в історичне сьогодення села допоміг коднянцям уписати творець пам'ятника Великому Кобзареві — житомирський скульптор В.І. Нечуйвітер. Це завдяки його сумлінності і творчій наполегливості втілений у граніті образ Т.Г. Шевченка постав величним своєю людяністю і геніальним своєю простотою.

Місто Андрушівка

Андрушівка. 1975 р.
Вул Шевченка, 20.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Андрушівка. 2005 р.
Площа В. Леніна. Ск. Костянтин Васильченко, арх. Алла Черниченко.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Бандурист, матеріал— бронза, постамент — камінь. На постаменті прикріплена дошка, напис: «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине. Т. Шевченко».

Селище Брусилів

Тарас Шевченко — в дев'ятивіковому Брусилові. У 1997 році Брусиліву виповнилося 900 років, з нагоди цього ювілею брусилівців привітали Президент України і Голова Верховної Ради.

Брусилівці зробили свій внесок до шевченкіани: Іван Огієнко уклав двотомний «Словник Шевченкової мови», жителі містечка врятували портрет Тараса Шевченка, переданий їм у 1918 році воїнами УНР, коли більшовики

погромно окуповали Україну; Яків Галайчук простежив перебування у 1846 році Тараса Шевченка на Волині й відвідини ним Брусилова, де, вважають, Тарас записав пісню про козака Івана Бондаренка:

Ой, вивели Бондаренка
на високу могилу.
Тепер дивись, Бондаренку,
на всю Україну!

Центральним у заходах до 900-ліття містечка стало відкриття скульптурного погруддя Кобзаря. Через 151 рік наш рідний пророк повернувся на береги Здвижа пам'ятником. Автор пам'ятника — скульптор В. Рожик, погруддя і постамент виготовлені з граніту.

Брусилів. 1997 р.
Центральний майдан.
Ск. В. Рожик.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

При відкритті пам'ятника Кобзареві слово про нього та про 900-літній Брусилів сказали заступник голови селищної ради Іван Шуляренко, представник адміністрації Президента України Василь Ткаченко, голови держадміністрацій: Брусилівської районної — Володимир Петрівський, Житомирської обласної — Антон Малиновський, Київської міської — Олександр Омельченко, голова Житомирської організації Спілки письменників України Олексій Опанасюк, представники сусідніх районів.

Місто Бердичів

До 100-річчя з дня смерті Т. Шевченка, біля головного входу в міський парк культури і відпочинку, який носить ім'я Т.Г. Шевченка, відкрито пам'ятник Великому Кобзарю. Скульптор —Криворуцький П. Скульптура — залізобетон, 2,5 м., постамент — оштукатурена цегла, 2,5 м. Напис на постаменті «Т.Г. Шевченко. 1814—1861 р.р.». Т. Шевченко зображений на повний зріст, з непокритою головою, у притаманній поету задумливій позі.

Бердичів. 1960 р.
Вул. Шевченка.
Ск. П. Криворуцький.
(Фото М. Семенюка. 2005 р.)

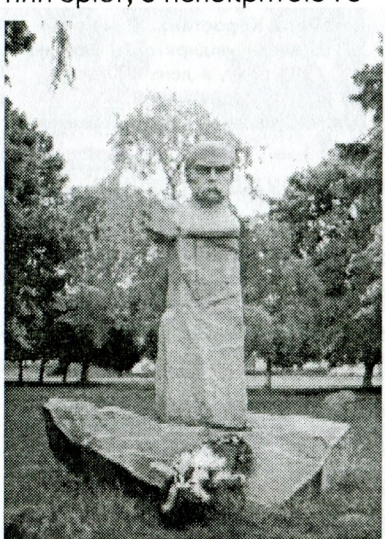

Коростишів. 1989 р.
Вул. Шевченка.
Ск. В. Рожик, арх. О. Паньков.
(Фото М. Семенюка. 2006 р)

Місто Коростишів

Недільного дня, 5 березня 1989 року, мешканці майже всього Коростишева прямували на ріг Червоної площі та вулиці імені Т. Шевченка. А для цього була велика спонука, саме тут відбувалося свято вулиці, яка носить ім'я великого Кобзаря. І головним заходом у програмі свята

Село Торчин. Коростишівський р-н. 1985 р. Вул. Якубовського. (Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Місто Коростень. Пам'ятник Т. Шевченку відкрито 10 березня 1961 року, в день 100-річчя з дня смерті. Вул. Табукашвілі, парк ім. Шевченка.

було відкриття пам'ятника-погруддя Тараса Григоровича Шевченка з нагоди ювілейної дати — 175-річчя від дня народження. Автори пам'ятника: скульптор В. Рожик, архітектор О. Паньков.

На урочистому мітингу, що відбувся з цієї нагоди, виступив письменник О. Опанасюк, який сказав: «Сьогоднішнє свято жителів Коростишіва — це свято всієї України. Тої України, до якої Шевченко звертався із словами: „Я так її, я так люблю, мою Україну убогу, що прокляну святого бога, за неї душу погублю!". Це не розпачливі слова поета, це його клятва перед Україною».

Виступили також інші, зокрема, вчителька Г. Токменко, учениця педучилища О. Онищенко, редактор

районної газети В. Лінивий, чиє слово закінчилось поетичними рядками:

Тебе, безсмертного, вітає
Коростишів.
Ти — наш Кобзар, ти з нами
у строю!

Після цього відбувся великий концерт художньої самодіяльності і було вручено дипломи господарям кращих будинків вулиці імені Т. Шевченка.

Село Криве. Попільнянський р-н

Криве. 1961 р.
Біля середньої школи.
Ск. Семен Дзиба.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Вздовж невеликої річки Крив'янка, яка впадає в річку Ірпінь, розташувалося село Криве, що у Попільнянському районі на Житомирщині. В цьому селі ще у 1961 році був встановлений пам'ятник Т. Шевченку. Зберігся він до цього часу, хоча і зроблений із нетривкого матеріалу — з глини.

Автор бюста Т. Шевченку місцевий майстер-самоук, художник Дзиба Семен Наумович. В сім'ї Семена Наумовича було 9 дітей. Останньою у 1961 році народилась донька, що дуже обрадувало майстра. І на честь доньки він створив з глини образ Кобзаря, якого згодом передав середній школі свого села. А звернувся він до образу Т. Шевченка невипадково.

В його сім'ї любили читати твори Шевченка, а їх в домі було багато, бо Семен Дзиба в своїй творчості часто звертався до образу Кобзаря, а також збирав все, що стосувалося життя і творчості Тараса Григоровича.

Після себе майстер залишив багато картин, виробів із глини, а також ікони та інші старовинні речі домашнього побуту, які збирав впродовж свого життя. Після смерті з роками багато чого було втрачено, але частина із його колекції збереглася, знаходиться в шкільному краєзнавчому музеї.

Пам'ятник споруджено на території середньої школи ім. Й.В. Юркевича і завдяки тому, що його дбайливо доглядають, він зберігся і має охайний вигляд. Велика заслуга в цьому директора школи Марії Мороз, вчителів, які виховують учнів в патріотичному дусі, у любові до свого краю, до України, до її історичного минулого і сьогодення.

Пам'ятник встановлено на пагорбі, внизу за дорогою тече річка, на яку задумливо дивиться Тарас. І це символічно, це нагадує Канів, Чернечу гору, Дніпро.

На постаменті напис:

«І на оновленій землі,
врага не буде супостата
і буде син і буде
мати,
і будуть люди на землі».

Т.Г. Шевченко.

Хай же вони будуть такими, як у цьому селі — ввічливими, вихованими, працьовитими.

Селище Лугини

Наприкінці жовтня, 23 числа, у суботу 2004 року у великому селищі Лугини на майдані біля будинку райдержадміністрації зібралося багато мешканців цього райцентру. Зібралися не на передвиборний мітинг.

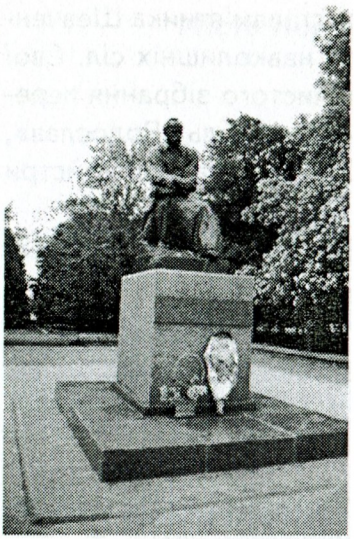

Лугини. 2004 р.
Біля будинку
райдержадміністрації.
Ск. О. Вітрик, арх. О. Коляда.
(Фото М. Семенюка. 2005 р.)

Сталася подія, яка об'єднала всіх людей, незалежно від їхніх політичних уподобань: тут відкрили пам'ятник Великому Кобзареві. Дійшов Шевченко й до Лугин, казали люди.

Ідея спорудження пам'ятника виникла ще кілька років тому. Гроші, близько 140 тисяч гривень, збирали всією громадою. З цієї нагоди засновано Книгу пошани, до якої занесено імена всіх, хто зробив внесок у спорудження монумента.

Цей образ народного сина на березі поліської ріки Жерев створив відомий житомирський скульптор, заслужений художник України Олександр Вітрик. Бронзова скульптура поета на червоному гранітному п'єдесталі. До справи долучились головний архітектор області Олександр Коляда і директор підприємства «Фікард» О. Ольштинський.

Сприяли створенню пам'ятника народний депутат В. Матвієнко, директор Липницького спиртзаводу Р. Будник, керівник Малодивлинського гранітного кар'єру М. Талалах та всі трудові колективи району, установи, школи, селищні та сільські ради.

Спадає покривало з пам'ятника. І осіннє сонце осяяло чоло Кобзаря. І це було як Боже благословіння. Присівши, засмучений Т. Шевченко взяв до рук перо та зошит і замислився, ніби з докором оглядаючи нас, своїх нащадків. За оцінкою фахівців, це один з найзначніших пам'ятників поетові у всьому поліському краї.

На урочистостях при відкритті пам'ятника Шевченкові були гості з Житомира та навколишніх сіл. Свої музичні вітання учасникам урочистого зібрання передали вокально-хореографічний ансамбль «Родослав», хореографічний ансамбль «Сонечко» та інші майстри мистецтв.

Протоієрей церков Лугинського району П. Киричевський освятив монумент. Віднині це буде святе місце для всіх лугинців.

Місто Малин

Малин. 1997 р.
Вул. Шевченка, біля школи.
Ск. Василь Фещенко.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Село Луки. Малинський р-н.
2003 р.
Біля середньої школи.
Споруджено випускниками школи Сичевським В.П. та Сиченко М.В., при допомозі директора ПМП «Полісся» Кошиці В.М.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Місто Новоград-Волинський

Новоград-Волинський. 2001 р.
Вул. Шевченка № 45.
Ск. Олена Коркушко,
арх. Алла Черниченко.
(Фото Р. Теліпського. 2005 р.)

Пам'ятник Т. Шевченку встановлений на площі біля автостанції, вул. Шевченка. Матеріал: бронза, граніт. Загальна висота — 3,7 м. Автори пам'ятника — скульптор Олена Олексіївна Коркушко, архітектор Алла Петрівна Черниченко. Пам'ятник встановлено на честь 10-річчя Незалежності України. Пам'ятник у вигляді постаті молодого поета, який спирається на камінь, в пальто-крилатці, з капелюхом у лівій руці. Поряд — папка-етюдник з написом — стилізованим підписом поета. При спорудженні пам'ятника використана техніка «виколотка на міді».

Будинок поштової станції, в якому зупинявся Шевченко Т.Г. знаходиться на вул. Шевченка, 50. (колишня — вул. Велика Корецька, потім — вул. Леніна). Західна частина міста.

Будинок колишньої поштової станції зберігся до нинішнього часу. 2 вересня 1993 року в місті Новограді-Волинському на стіні колишньої поштової станції, де в жовтні 1846 року під час подорожі до Почаєва перебував Т.Г. Шевченко, встановлена меморіальна дошка. Напис: «У жовтні 1846 року український поет, художник Тарас Григорович Шевченко відвідав місто Новоград-Волинський при виконанні завдань Київської архео-

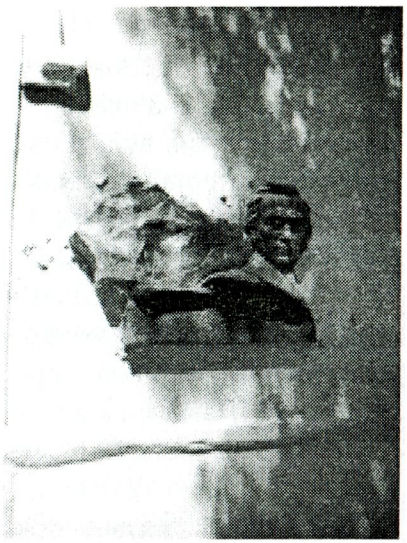

Новоград-Волинський. 1993 р.
Вул. Шевченка, 50.
Ск. О. Коркушко, арх. А. Черниченко.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

графічної комісії для запису народних легенд, пісень, опису пам'яток давнини на Волині».

Автори дошки — скульптор Коркушко О.О., архітектор Черниченко А.П. Дошка виготовлена в майстернях Житомирського художньо-виробничого комбінату. Матеріал — бронза.

На урочистому відкритті дошки виступили: заступник голови виконкому міської ради В.А. Костюк, секретар міської організації охорони пам'яток історії і культури М.І. Супрунов, голова місцевого осередку «Просвіта» Ю.І. Ковальський, завідуючий народним музеєм Ю.Н. Загривий, вчителька школи-гімназії Г. Осадчук.

Село Гульськ Новоград-Волинського р-ну

Пам'ятне місце перебування Шевченка Т.Г. на Житомирщині — село Гульськ Новоград-Волинського району. Південно-західна частина села, 500 метрів на південь від залізничної магістралі Новоград—Волинський—Житомир.

2 листопада 1991 року в селі Гульську на високому пагорбі на колишній Панській горі (тепер називають Тарасовою горою) на правому березі р. Случ, звідки відкривається широкий краєвид на всю околицю, встановлено прямокутної форми стелу (висота 2,4 м., ширина 1,2 м.) з сірого граніту. На ній закріплено гранітну

плиту (висота 1,8 м. ширина 0,8 м.) чорного габро з портретом поета — Кобзаря та інформаційним написом: «У 1846 році під час другої подорожі по Україні Т.Г. Шевченко відвідав село Гульськ. На фоні навколишньої місцевості відбувається дія повісті «Варнак».

Гульськ. 1991 р.
Тарасова гора.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Тарас Григорович побував у Гульську 10 жовтня 1846 року, про що згадує в повісті «Варнак» та повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали».

Місто Радомишль

Радомишль. 1961 р.
Соборний майдан.
Ск. Анатолій Фуженко.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Автор пам'ятника Т. Шевченку — скульптор Анатолій Фуженко. Бюст — залізобетон, 70 см., постамент — цегла, обкладена гранітними плитами. На постаменті напис:

«Т.Г. Шевченко.
1814—1861.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом».

Бюст виготовлений житомирськими художніми майстернями, постамент — Коростишівським гранкар'єром.

Село Потіївка. Радомишльського району

Потіївка. 2005 р.
Біля школи-інтернату.
Ск. Петро Лантух.
(Фото М. Семенюка. 2007 р.)

Біля школи-інтернату стояв пам'ятник вождю світового пролетаріату В. Леніну. Стояв собі багато років, нікому ніби-то і не заважав, але особливо нікого і не радував, тим паче, ні до чого вже не закликав.

І однієї ночі він зник. Хтось, очевидно, напророчив йому інше призначення.

У 2005 році місцевий скульптор Лантух Петро Володимирович зліпив з гіпсу бюст Т. Шевченка, покрив міддю і він зайняв звільнене історією місце від штучних, ідеологією возведених на постамент ідолів, душителів України.

Біля нього, в урочисті дні збираються учні і вчителі, читають вірші Кобзаря, згадують його нелегку долю, і клянуться добре вчитись і завжди виконувати заповіти Великого Кобзаря.

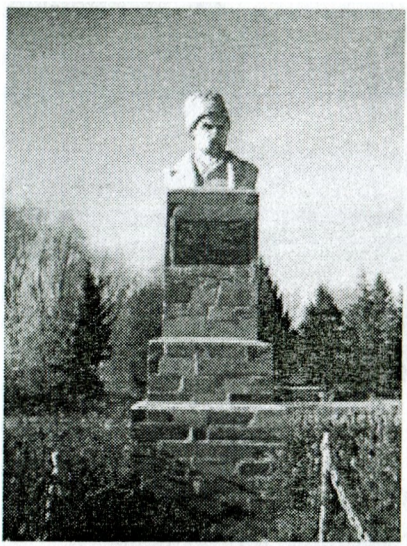

Село Пилиповичі.
Радомишльський р-н.
1966 р. В центрні села.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Містечко Романів

Романів. 1991 р.
Парк ім. Шевченка.
Ск. В. Рожик.
(Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Селище Миропіль Романівського р-ну. 2006 р. Біля селищної Ради. Ск. Дмитро Красняк. (Фото М. Семенюка. 2006 р.)

Місто Черняхів

Голова колгоспу ім. Т.Шевченка, що в селі Новопіль Черняхівського району, Володимир Бондарчук у 1987 році придбав бронзолвий бюст Т.Шевченка — роботу місцевого скульптора Баланчука Михайла Нестеровича. Але, як завжди, не вистачало коштів для встановлення пам'ятника. Пролежав бюст в конторі колгоспу 3 роки. Настала нова доба, і колгоспи канули в Лету.

У 1990 році архітектор м. Черняхова Дубовик

Черняхів. 1992 р. Парк ім. Шевченка. Ск. Михайло Баланчук, арх. Олександр Дубовик. (Фото Р. Теліпського. 2005 р.)

Олександр Андрійович викупив цей бюст і у 1991 році організував спорудження пам'ятника Т. Шевченку. Його було встановлено у парку відпочинку ім. Т. Шевченка. Урочисте його відкриття відбулося напередодні 1-ої річниці Незалежності України, у 1992 році.

Бронзове погруддя Тараса встановлене на високому гранітному постаменті. Внизу текст:

«Т.Г. Шевченко.
1814—1861.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом».

Він навчив мене любити Україну

(Тарас Шевченко в моєму житті)

У кожної людини є місце на землі, яке їй здається найдорожчим, наймилішим за всі інші місця на білому світі, якими б вони не були прекрасними. Багато чудових місць є і на нашій славній Україні. Але хвилює душу, бентежить уяву мила і дорога серцю мала батьківщина. Де народився, де минули безтурботні дитячі роки, до тієї землі прив'язуєшся усією душею своєю на все життя. А хто часом відірветься від рідної землі, той мріє завжди про неї, як про найбільшу святість. Для мене — це невеличке, але мальовниче село Шевченкове Володарськ-Волинського району, що на Житомирщині.

«Рідний край» — поняття багатогранне. Воно містить у собі калину біля рідної хати, де вперше ти побачив світ, і своє село чи місто, і свою область, і суверенну Україну.

Я люблю своє село, бо я там бігав босоніж ціле літо до того часу, коли промерзала земля. О, як швидко промайнули дитячі та юнацькі літа! Дитинство моє припало на повоєнний час. Нелегкі то були часи, голодні, холодні та сирітські, але водночас — чарівні, казкові, неповторні. І моя дитяча душа була переповнена враженнями настільки, що вистачає на все життя. Ми давно вже забули голодні дні, але оте дитяче зачарування пам'ятаємо. Як не любити оте маленьке, але гарне село на Поліссі, майже у центрі Житомирської області, таке миле, рідне, в якому я народився 21 листопада 1941 року. Село Шевченкове, місце моїх мрій, радощів і сумних переживань. Здавалось, що це село — просто рай на землі, кращого і не треба. Воно мені часто снилось і тепер сниться. В кожному сні я йду до рідного краю, до батьківського порога. Воно назавжди залишилось в моїй пам'яті — з дерев'яною хатою під солом'яною стріхою, з клунею, з бузком та кленом під вікном, садом та городом. Це моя столиця, бо кожна хата в селі, травинка чи деревце якраз з цього раю — рідного села.

На стінах у хаті завжди висіли сімейні фотографії в спільних великих рамках, обрамлені рушниками власного вишивання. І завжди на стіні висів невеличкий портрет Т. Шевченка. Як казала мені мати, ще бабуся його там прилаштувала. Пам'ять знову і знову повертає мене в минуле, ніби дивлюся в далечінь і ясно бачу поле за нашим садом, де колись ми, сільські хлопчаки, пасли худобу, а далі — дорога, по якій за три кілометри ходили до школи — семирічки в сусіднє село Гацьківку. До середньої школи в село Кропивню треба було йти вже сім кілометрів. Дорога далека, тому вставали вдосвіта, аби не спізнитися.

Закінчивши середню школу, поїхав до Казахстану, у Карагандинську область — на заробітки. Бо в селі, у колгоспі, працюючи з ранку і до вечора, інколи і без вихідних, за робочий день ставили лише хрестик в табелі, тобто «трудодень», а для нас хлопчаків — півтрудодня. В кінці року, за трудодень давали по кілограму зерна.

Ось чому, коли колгоспні хлопці і дівчата, які не мали права навіть на громадянський паспорт, а отже були позбавлені можливості вільно пересуватись країною, а залишити колгосп могли лише з дозволу його керівництва, маючи відповідну довідку («справку»), нарешті отримували паспорт, то всі розбігались хто — куди. Село спорожніло. Ось чому, у багатьох селах на Україні, в тому числі і на Житомирщині, майже половина хат стоять порожні. Такий краєвид і в моєму селі.

У Казахстані, попрацювавши чотири місяці на будові в радгоспі, гайнув навчатись в Карагандинське гірничопромислове училище. Після закінчення у 1960 році, працював на будівництві металургійного комбінату. В листопаді 1961 року призваний на строкову військову службу.

І так склалося життя в мене, що близько тридцяти років перебував далеко від України. Спочатку строкова військова служба на атомному полігоні в тому ж Казахстані. Згодом вступив до військового училища, після закінчення якого тривале, аж до демобілізації, проживання в Росії, поблизу Новосибірська.

Обіймав різні командні посади, зокрема, й політрука. Там же знайшов свою долю, одружився. Та скрізь не полишала мене туга за рідним краєм, за чудовою українською природою і, врешті, за тим, що миле серцю кожного українця, рідною мовою. Отож, відслуживши в збройних силах 26 років, услід за товаришем поїхав до Харкова.

Перебуваючи в Росії, всього надивився. Вражали сувора сибірська природа, нелегкі побутові реалії, коли в розпал «розвинутого» соціалізму там, у самому серці Сибіру, доводилося вистоювати в чергах із талонами в кишені за найнеобхіднішим. Вражали душу випадки зневаги окремих людей до всього українського. І тоді я звертався до Шевченкового слова. Зимовими вечорами брав із полиці «Кобзаря» і вкотре перечитував безсмертні рядки. Вони дарували відраду, силу й енер-

гію. Хотілося знати все про Тараса Шевченка. Товариш захоплювався пушкініаною. «А чому б мені самому не спробувати створити свою шевченкіану?» — подумалося.

Іще під час служби почалося це чудове захоплення — збирання матеріалів, пов'язаних із життям та творчістю великого Кобзаря. Коли демобілізувався, все вміщалося в одній валізі, а тепер хоч машину завантажуй. Так чотири «Кобзарі» започаткували в далекому Новосибірську нині велику мою шевченкіану.

Експонати домашнього музею.

Моя квартира — це невеличкий музей Тараса Шевченка. На власноруч зроблених полицях розташувалися «Кобзарі», видані, починаючи з середини XIX століття. Всього їх більше 150. Є зібрання творів поета. Окремі видання про нього нараховують 500 примірників. І не лише українською, а й німецькою, болгарською, литовською, білоруською, чеською, французькою, англійською та іншими мовами світу. Є література, видана в Канаді, Англії, Сполучених Штатах Америки. Австралії, куди закинула нелегка доля українців.

Усього в моїй шевченкіані близько тисячі друкованих видань. Рідкісні поштові листівки, марковані конверти, близько 500 значків, настільні медалі, сувеніри. Маю близько 500 екслібрисів — книжкових знаків, в яких графічно розкривається світ великого Кобзаря, любов до нього і його творчості. Сотні газет, журналів і вирізок з них. Усе це зібрано за 20 років, після звільнення зі збройних сил і повернення в Україну. Збирання і популяризацію творчої спадщини славетного Кобзаря стали справою мого життя. За цей час організував 30 виставок, присвячених Т. Шевченку. Виставки експонувалися в науковій бібліотеці імені Короленка, у магазині «Книжковий світ», у вищих навчальних закладах, школах, будинках культури, парках відпочинку, військових частинах.

Склав каталог скульптурної шевченкіани, куди постійно заношу дані про встановлення пам'ятників Тарасу Шевченку. Всього встановлено пам'ятників, меморіальних дощок — 1135. З них в Україні — 1020. Це те, що мені вдалося встановити і занести до свого каталогу. Ці цифри свідчать про те, що дедалі більше людей планети вважають Т.Г. Шевченка своїм співвітчизником, з великою шаною ставляться до його творчості.

Численні експонати мого домашнього музею, зібрані за довгі роки, допомагають не тільки пізнати дух Кобзаря, його творчу індивідуальність, а й зрозуміти, що Тарас Григорович — це національний пророк, це духовний батько українського народу. Його творча спадщина, його життя вчить людяності, братерству, милосердю, гуманізму, любові до рідної землі, її людей. І я вдячний йому, що він навчив мене любити Україну.

Я впеванений, що в українській літературі з'являться ще діячі, рівні Шевченкові за талантом, але не буде вже жодного, рівного йому за своїм значенням у справі нашого національного відродження; будуть великі письменники, але не буде вже пророків.

Післямова

Дослідники продовжують вивчати творчу спадщину Великого Кобзаря, і немає сумніву, що ми станемо свідками нових цікавих знахідок. На сьогодні ми маємо достовірний факт перебування Т.Г. Шевченка на Житомирщині.

Я вдячний всім, хто допоміг у пошуку і систематизації матеріалів для укладання цієї книжки. А таку допомогу надали: обласна універсальна наукова бібліотека міста Житомира і особливо її краєзнавчий відділ, Спілка художників м. Житомира і особливо член цієї Спілки Валентин Войтенко, Житомирська обласна організація товариства охорони пам'яток історії та культури, а також Світлана Малощук із міського відділу культури м. Новоград-Волинського.

Від самого початку, коли з'явилась думка про видання книжки «Т. Шевченко і Житомирщина» (перед цим я видав книжку «Т. Шевченко і Харківщина»), у мене виникали сумніви, чи буде достатньо матеріалу для книжки, чи звертались письменники, художники та інші митці Житомирщини у своїй творчості до світлого образу нашого Пророка Т. Шевченка.

Коли я почав працювати з матеріалом для книжки і детальніше ознайомився з історією Житомирщини, з її минулим і сьогоденням, з творчістю її письменників, художників та інших митців, то побачив, що вони внесли і вносять вагомий внесок в загальні досягнення краю, прославляють її в своїх віршах та прозі, в художніх полотнах і музиці. Їхньою духовною потребою стало знати багатовікову історію своєї нації, її злети й падіння, епізоди здобуття державності й гіркі втрати її, знати своїх героїв і творців нації.

Одним із таких видатних творців і є Т. Шевченко, а тому оминути його в своїй творчості ніяк не могли. Про що й ішла мова в цій книжці.

Використана література

1. *Шевченківський словник у 2-х томах. Київ. 1978 р. «Головна редакція Української радянської енциклопедії».*
2. *Тарас Шевченко. Твори у 5-ти томах. Том 3. с. 127. том 4, с. 353. Київ. «Дніпро». 1985 р.*
3. *Петро Жур. Дума про огонь. Київ, «Дніпро». 1985 р. С. 269—313.*
4. *Письменники-лауреати державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка. Київ. 1989 р. (Бібліографічний посібник).*
5. *Хто є хто на Житомирщині. (Видатні земляки). Київ. 2002 р. «Український видавничий консорціум».*
6. *Письменники радянської України. Київ. 1988 р. «Радянський письменник».*
7. *Л. Данчук, Ф. Дерев'янко. Таланти Житомирського краю. м. Житомир. 1997 р.*
8. *Українська Радянська Енциклопедія. Т. 6. Київ. 1981 р.*
9. *Микола Костриця. Рідний край — Житомирщина. Київ. 2005 р. Видавництво «МАПА».*
10. *Ю.І. Хізова. В.В. Щоголева. Усі українські письменники. Харків. 2006 р. «Торсінг плюс».*
11. *Леся Українка. Твори в 4-х томах. Том 1. Київ, «Дніпро». 1981 р.*
12. *Посвята. (Літературно-Мистецький збірник). Львів. «Світ». 2003 р.*
13. *Духовні витоки Житомирщини. (Науковий збірник «Велика Волинь»). Т. 29. м. Житомир. «Полісся». 2005 р.*
14. *М.Ю. Костриця., Р.Ю. Кондратюк. Житомир (книга з краєзнавства) 2006 р. Видавець М. Косенко.*
15. *В. Канівець. Ульянови. Київ. «Дніпро». 1977 р.*

16. *В. Грабовський. Розмова з каменем. Житомир. «Полісся». 2005 р.*
17. *В. Грабовський. Солов'їне серце. Житомир. «Полісся». 2003 р.*
18. *Іван Огієнко. «Тарас Шевченко». Київ. 2003 р. Видавничий центр «Наша культура і наука».*
19. *Валентин Войтенко. 45 паралель. (Живопис, Скульптура, Графіка). Житомир. 2005 р.*
20. *Василь Шевчук. Син волі. Київ. «Дніпро». 1989 р.*
21. *Максим Рильський. Слово про рідну матір. Київ «Молодь». 1977 р.*
22. *З. Голубєва. «Іван Кочерга: Нарис життя і творчості». Київ. «Дніпро». 1981 р.*
23. *Збірник праць 24-ї наукової шевченківської конференції. Київ. «Наукова думка». 1982 р.*
24. *В сім'ї вольній, новій. Шевченківський збірник. Випуск 2. Київ. «Радянський письменник». 1985 р.*
25. *Я.Я. Галайчук. Кирило-мефодіївець І.Я. Посяда. Питання Шевченкознавства. Київ. «Вища школа». 1978 р.*
26. *Л.С. Монастирецький. Житомирські адреси Т. Шевченка. XXX наукова шевченківська конференція. Донецьк. «ДонДу». 1993 р.*
27. *Ю.Л. Каповський. Матеріали обласної літературно-краєзнавчої конференції «Т.Г. Шевченко і Житомирщина». Житомир. 1989 р.*
28. *М. Кострица. Житомирські адреси Кобзаря. Журнал «Україна». № 51. 1989 р.*
29. *Ігор Марцинківський. Тарас Шевченко в Бердичеві. «Старожитності». № 7-8. 1993 р.*
30. *Любов Снісар. Запрошення до першого всеукраїнського поетичного вернісажу. «Шлях Перемоги». 19.04.2006 р.*

31. *Любов Снісар. Максимова криниця. «Шлях Перемоги». 22.06.2005 р.*
32. *Борис Остапенко. Мала Батьківщина Максима Рильського. «Літературна Україна». 4.08.2005 р.*
33. *Людмила Бондарчук. Мовою серця. (Про творчість Валентина Грабовського). «Літературна Україна». 31.08.2006 р.*
34. *Павло Таргонський. Дійшов Шевченко й до Лугин. «Літературна Україна». 2.12.2004 р.*
35. *Ф. Дерев'янко. У Кодню — назавжди. «Радянська Житомирщина». 18.11.1990 р.*

Зміст

1. ***Передмова.*** 3
2. ***Житомирщина — мій рідний край!*** 5
3. ***Т. Шевченко на Житомирщині.*** 6
4. ***Житомирські адреси Кобзаря.*** 12
5. ***Житомирські знайомі Кобзаря.*** 15
6. ***Матеріали про Т.Г. Шевченка в архівах Житомира.*** 19
7. ***Житомирщина шанує Тараса.*** 21
8. ***Постать Шевченка і його твори на сцені Житомира.*** 25
9. Кочерга Іван Антонович. 28
10. Луппа Василь Агафонович. 31
11. Івченко Василь Карпович. 32
12. Мельничук Борис Дмитрович. 33
13. ***Шевченкознавці Житомирщини.*** 34
14. Огієнко Іван Іванович. 35
15. Рильський Максим Тадейович. 40
16. Шевчук Василь Андрійович. 46
17. Яцюк Володимир Макарович. 48
18. Артеменко Євген Григорович. 50
19. ***Лауреати Національної премії України ім.Тараса Шевченка.*** 52
20. Лятошинський Борис Миколайович. 53
21. Земляк Василь Сидорович. 55
22. Канівець Володимир Васильович. 57
23. Максименко Микола Антонович. 58
24. Міняйло Віктор Олександрович. 61
25. Трегубов Микола Семенович. 62
26. Трегубова Валентина Михайлівна. 63
27. Шевчук Валерій Олександрович. 64
28. Матвієнко Ніна Митрофанівна. 67

29. Пашковський Євген Володимирович. 68
30. Медвідь В'ячеслав Григорович. 69
31. ***Літературна шевченкіана Житомирщини.*** 70
32. Косач Лариса Петрівна (Леся Українка). 71
33. Кандиба (Ольжич) Олег Олександрович. 76
34. Грабовський Валентин Болеславович. 77
35. Старовойт Микола Васильович. 80
36. Пасічник Михайло Павлович. 83
37. Борис Тен. 84
38. Клименко Михайло Данилович. 86
39. Павленко Марія Григорівна. 87
40. Красіцька Галина Федорівна. 88
41. Цепкова Ганна Василівна. 90
42. ***Образ Кобзаря в творах художників Житомирщини.*** 91
43. ***Монументальна шевченкіана Житомирщини.*** 100
44. ***Він научив мене любити Україну.*** 121
45. ***Післямова.*** 126
46. Використана література. 127
47. Зміст. 130

Літературно-художнє видання

СЕМЕНЮК МИКОЛА

Т. ШЕВЧЕНКО і ЖИТОМИРЩИНА

Літературне редагування Анатолія Перерви
Художник — Микола Таможников

Підписано до друку 10.06.2007. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура TextBook. Друк офсет.
Наклад 100 прим. Зам. №
Видавництво «Майдан»

Надруковано в друкарні СПДФО Костинський А.В.,
м. Харків, вул. Лермонтовська, 27